

Mokslu Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 3 (734)

Minime 106-ąsias Lietuvos valstybės atkūrimo metines

LIETUVIŲ KALBOS DIENOS PASAULYJE

Vasarį prasideda Lietuvių kalbos dienos visame pasaulyje – Lietuvos švietimo ir kultūros įstaigose, organizacijose, užsienio lietuvių bendruomenėse, lituanistinėse mokyklose ir Lietuvos ambasados – per du artimiausius mėnesius vyks šimtai renginių, skirtų lietuvių kalbai, Lietuvos kultūrai ir istorijai. Ši renginių ciklą jau devintą kartą inicijuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija (VLKK).

Organizatoriai pažymi, kad šiemet visų akys kryps į Biržus, 2024-ųjų Lietuvių kalbos dienų sostinę, ir į Vakarų Australijos Perto miestą. Mažąją lietuvių kalbos dienų sostinę. Biržiečiai kvies apsilankyti sostinės renginiuose, o Perto lituanistinė mokykla „Baltų šalėlė“ kartu su Lituanistinių mokyklų asociacija kvies lituanistines mokyklas įsitraukti į bendrą projektą „Lietuvių kalbos naktys“.

Užsienio lietuvių bendruomenėse šiuo laikotarpiu vyks Lietuvių kalbos dienų viktorina, kurioje dalyvaus beveik 90 bendruomenių iš daugiau kaip 20 pasaulio šalių. Vasario 27 d. Lietuvos mokslų akademijoje bus įteikti dešimtieji „Sraigės“ apdovanojimai, kuriuos VLKK skiria už reikšmingus lietuviškos terminijos kūrimo darbus, mokslo kalbos

Biržai – 2024-ųjų Lietuvių kalbos dienų sostinė. Biržų pils. *Biržų sav. tinklalapis nuotr.*

puoselėjimą ir visuomenės kalbinį švietimą. Šiemet vėl organizuojamas Nacionalinis diktantas, pirmasis ratas numatomas kovo 15 d.

Biržiečių parengtoje programoje stengiamasi atskleisti pasienio regionų šnektų turtingumą, aptarti lietuvių kalbos vaidmenį šiandienos kontekste, taip pat pristatyti Biržų krašte gimusių asmenybių, tokių kaip Jurgis Bielinis, Antanas Macijauskas, nuopelnus lietuvių kalbai. Kaip žinoma, šiais metais bus minimos 120-osios spaudos lietuviškais rašmenimis atgavimo metinės. Prie spaudos

lietuviškais rašmenimis atgavimo daug prisidėjo prieš 150 m. Pasvaliečių kaime gimęs Lietuvos inžinierius, publicistas, visuomenės veikėjas A. Macijauskas, XX a. pr. laimėjęs prieš rusų caro valdžią vadinamąją „Macijausko žemėlapių bylą“. Tai paspartino lietuviškos spaudos atgavimą 1904 m. Kviesdamas į savo kraštą, Biržų rajono savivaldybės meras Kęstutis Knizikevičius pripažįsta, kad Biržams šiemet teko džiaugsmas ir garbė tapti Lietuvių kalbos dienų sostine, kartu ir didelė atsakomybė. *Šaltinis: Voruta.lt*

Pedagogė metodininkė Alina Laučienė: Kodėl pasauliui svarbi lietuvių kalba? (žr. 4–5 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Lietuvių kalbos įnašas į pasaulio paveldą

● 1 p.

Europos medžio rinkimai

● 2 p.

Pusketvirto dešimtmečio darbai – gimtosios kalbos labui

● 2, 4 p.

Nepriekaištinga reputacija, statybų paradoksai ir naujieji keiksmažodžiai

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3–4 p.

Prof. Prano Baltrėno priesakas – stiprinti visuomenės supratimą apie aplinkosaugą

● 5–6, 10 p.

Asmenybės, paliekančios gilų pėdsaką tautos istorijoje

● 7–9 p.

Pasakojimo apie pedagogę vienuolę Mariją Margaritą pabaiga

● 9–10 p.

Mokslo renginiai, parodos, naujos knygos

● 11–12 p.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

Tvirta pozicija dėl paramos Ukrainai

Lietuvos mokslo taryba

Lietuvos mokslo taryba (LMT) pateikė oficialią poziciją „Mokslo Europai“ (angl. „Science Europe“) apie tai, kad tvirtai palaiko „Mokslo Europos“ sprendimą nekviesti Rusijos Federacijos mokslo fondo (RSF) ir Baltarusijos respublikinio fundamentinių tyrimų fondo (BRFFR) į Pasaulinės mokslo tarybos (GRS) organizuojamą metinį pasaulio mokslo bendruomenės susitikimą. Apie tai LMT pranešė „Mokslo Europai“ vasario 8 d., gavusi paklausimą pateikti savo šalies poziciją.

„Lietuvos mokslo taryba nuo pat Rusijos sukeltos karo Ukrainoje pradžios tiesiogiai palaiko ir remia Ukrainą bei ragina siekti taikos, gerbti tarptautinę ir žmogaus teisę. Europos ir tarptautinių mokslinių tyrimų

LMT pirmininkas dr. Gintaras Valinčius

bendruomenė turi ir toliau kartu dirbti, kad imtųsi visų įmanomų veiksmų paremti Ukrainos mokslininkus ir kuo greičiau užbaigti brutalų karą. Dėl to šiandien išreiškėme savo poziciją, palaikymą ir solidarumą „Mokslo Europai“, tvirtai nurodydami, kad Lietuvos mokslo taryba nedalyvaus 2024 m. Pasaulinės mokslo tarybos metiniame

susitikime, jei jame bet koku formatu dalyvaus Rusijos Federacijos mokslo fondas ir Baltarusijos respublikinis fundamentinių tyrimų fondas“, – pareiškė LMT pirmininkas dr. Gintaras Valinčius.

LMT pritaria „Mokslo Europos“ pasiūlymui nustatyti bendras dalyvavimo politinio ir karinio konflikto situacijose taisykles bendruose kasmetiniuose GRS organizuojamuose susitikimuose. „Sprendimų priėmimo procesų aiškumas ir skaidrumas visai mokslo bendruomenei yra būtini kriterijai, siekiant išlaikyti vientisumą ir įtraukti pasaulinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų srityje“, – pabrėžia G. Valinčius. LMT, būdama „Mokslo Europos“ nare, yra įsipareigojusi dalyvauti pasaulinėje mokslinių tyrimų politikoje ir ją formuoti, kartu užtikrindama nuolatinę paramą ir palaikymą Ukrainai. *Parengė Lietuvos mokslo tarybos Komunikacijos ir veiklos organizavimo skyriaus Visuomenės informavimo specialistė Solveiga Ramanauskienė.*

Prasideda 2024 metų Europos medžio rinkimai: padėkite Lietuvos atstovui laimėti

Živilė Stadalytė

Basanavičynės kaštonas, laimėjęs Lietuvos 2023 metų medžio titulą, pradeda kelionę link Europos 2024 metų medžio titulo. Šį konkursą galima vadinti Europos medžių „eurovizija“, todėl vasario 1 d. prasidėjusiame balsavime lietuviai raginami aktyviai balsuoti ir palaikyti savo favoritus: vienas žmogus gali atiduoti balsą už du skirtingus medžius.

Šiais metais konkurse, be Lietuvos nacionalinio muziejaus Jono Basanavičiaus gimtinėje augančio kaštono, varžysis dar 14 pačių įvairiausių medžių iš Belgijos, Čekijos Respublikos, Estijos, Ispanijos, Italijos, Jungtinės Karalystės, Kroatijos, Latvijos, Lenkijos, Nyderlandų, Portugalijos, Prancūzijos, Slovakijos, Ukrainos. Kaip pabrėžia Lietuvos metų medžio konkurso organizatorius VŠĮ „Lietuvos arboristikos centras“ vadovas Sigitas Algis Davenis, „Europos metų medis“ nėra medžių grožio konkursas: „Konkurso rengėjai ieško medžio su įdomiausia istorija, o pačiu renginiu siekiama pabrėžti žmogaus ir medžio bendrystę, medžių svarbą Europos gamtos ir kultūros paveldui.“ Europos metų medžio konkurso tikslas yra atkreipti dėmesį į medžių senolių svarbą

Jono Basanavičiaus sodybos kieme augantis kaštonas. K. Inkratos nuotr.

gamtos ir kultūros paveldui, kuriuo privalu rūpintis ir saugoti.

Basanavičynės kaštonas: sodino pats Basanavičius?

Jono Basanavičiaus gimtinės lankytojus pasitinkantis kaštonas išties išpūdingas: jo aukštis siekia 19 metrų, o lapų lajos skersmuo plačiausioje vietoje yra 21 metras; kamieno apimtis daugiau nei metro aukštyje viršija 3 metrus. Spėjama, kad kaštonui gali būti apie 200 metų. Sodybos kaštonas mena Jono Basanavičiaus ir jo šeimos gyvenimo čia laikus. Amžininkai liudija, kad po juo žmonės burdavosi net ir sovietmečiu, kai sodyba visiškai sunyko ir tapo negyvenama. Taip jie norėdavo pagerbti patriarchą, išreikšti savo pilietiškumą ir patriotiškumą, nors tuomet už tai buvo baudžiama.

„Jei šis kaštonas prabiltų, papasakotų, kaip ant jo šakų buvo kabinamos trispalvės, tautinės juostos, po juo degamos žvakelės dar tada, kai apie sodybos atstatymą buvo tik nedrąsiai svajojama. Sodyboje jau nebeliko autentiškų pastatų, bet išlikęs kaštonas

mena senuosius laikus. Taigi Basanavičynės kaštonas – ne tik medis. Tai ir mūsų istorija, mūsų praeities liudininkas, tai ir kultūros paveldas, menantis svarbius tautos gyvavimo tarpsnius“, – sako Jono Basanavičiaus gimtinės vadovė Rūta Vasiliauskienė. Basanavičynės paprastą kaštoną (lot. *Aesculus hippocastanum*) išvysti gali kiekvienas Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinio Jono Basanavičiaus gimtinės lankytojas.

Balsavimui – beveik mėnuo

Balsavimas vyks iki vasario 22 d. Europos medžio konkurso internetinėje svetainėje www.treeoftheyear.org. Tarpiniai balsavimo rezultatai bus paskelbti vasario 8 ir 15 d. Europos 2024 metų medžio titulą pelnęs medis bus paskelbtas kovo 20 d. konkurso apdovanojimų ceremonijoje Europos Parlamente, Briuselyje.

Informaciją apie konkursą galima sekti Lietuvos arboristikos centro puslapyje www.arboristai.lt, Lietuvos nacionalinio muziejaus svetainėje www.lnm.lt ir Jono Basanavičiaus gimtinės (

Šalia Jono Basanavičiaus sodybos pasodintas Atgimimo ąžuolynas. S. Samsono (LNM) nuotr.

sanaviciausgimtaine) bei konkurso „Lietuvos metų medis“ (<https://www.facebook.com/lietuvos.metu.medis>) „Facebook“ paskyroje.

Apie Europos metų medžio konkursą

Europos metų medžio konkursą organizuoja Aplinkos partnerystės asociacija, jungianti šešias Europos aplinkosaugos organizacijas ir ieškanti medžių, tapusių neatskiriama bendruomenės dalimi, jos šerdimi. Konkurso organizatoriai nepaliaujamai ieško naujų partnerių Europoje ir siekia, kad vietos įžymybės pripažintų medžių apsauga taptų tarptautinių diskusijų tema.

Europos metų medis renkamas nuo 2011-ųjų. Konkurse dalyvauja nacionalinius konkursus laimėję metų medžiai. Geriausių iš jų kasmet renka šimtai tūkstančių rinkėjų. Jų aktyvumas nulemia, kuris medis tais metais tampa nugalėtoju. Lietuva į šį konkursą įsitraukė 2017 m., pateikusi Lietuvos 2016 metų medžiu išrinktą Stelmužės ąžuolą. Autorė yra Lietuvos nacionalinio muziejaus komunikacijos specialistė. ■

Pusketvirto dešimtmečio veikla gimtosios kalbos labui

Aušrinė Rinkevičienė

Lietuvių kalbos draugijos (LKD) Šiaulių skyriaus nariai sausio 23-įją Vilniaus universiteto Šiaulių akademijoje minėjo savo 35 metų veiklos sukaktį. Šis skyrius, vienas pirmųjų Lietuvoje, buvo įkurtas 1989 m. sausio 16 d. Po kadenciją Šiaulių skyriaus valdybos pirmininkais buvo Juozas Pabrėža, Genovaitė Kačiušienė ir Janina Švambarytė, o nuo 1999 m. kovo šias pareigas eina kalbininkas Algirdas Malakauskas. Metams bėgant, keitėsi skyriaus sudėtis ir veiklos kryptys, bet jo veikla pastebima ne tik Šiauliuose, bet ir visoje Lietuvoje.

LKD Šiaulių skyrius pranoksta kitus 20 draugijos skyrių pirmiausia narių skaičiumi. Šiaulių skyriuje beveik visą laiką buvo bene daugiausia lietuvių kalbai neabejingų įvairių profesijų ir specialybių atstovų, ne tik lituanistų dėstytojų ir mokytojų. Dauguma šių žmonių savo mokslinė, pedagoginė veikla gerai žinomi visoje Lietuvoje (tarp jų yra 20 mokslo daktarų). Kiti, nors nerašė mokslo darbų, neleido vadovėlių, bet nuoširdžiai ir

LKD Šiaulių skyriaus nariai, paminėję veiklos 35-metį

kantriai mokė ar moko lietuvių kalbos savo mokinčius, studentus, o kurdami ar redaguodami tekstus, rūpinasi lietuvišku žodžiu.

Ypatingos pagarbos nusipelnė ir tie Šiaulių skyriaus nariai, kurių veikla nėra tiesiogiai susijusi su kalbos mokymu, kūrimu, priežiūra, bet jų meilė gimtajai kalbai, nerimas dėl lietuvių kalbos likimo skatino rūpintis ja net ir esant nepalankioms aplinkybėms,

ieškoti būdų ir galimybių skleisti žinią apie gimtosios kalbos svarbą tautos savasčiai išlaikyti, būtinybę tvirtinti jos pamatus ir ją saugoti nuo svetimų kalbų įtakos, nuo dalies tautiečių rodomos nepagarbos ar tiesiog abejingumo. Tai matematikai Donatas Jurgaitis ir Petras Alekna, specialieji pedagogai Regina Ivoškuvienė ir Algirdas Ališauskas, chemikai Jūratė Sitonytė ir Vaclovas Tričys,

psichologas Algimantas Kačiuška, inžinierius Vaclovas Vingras, socialinių mokslų (vadybos) atstovas Jonas Jasaitis, pedagogai Aušra Tupikė, Reda Zalogienė, Zenonas Ripinskis ir kiti.

Šiuo metu pusė skyriaus narių yra buvę Šiaulių universiteto (dabar – Vilniaus universiteto Šiaulių akademija) dėstytojai, kita

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

„Nepriekaištinga reputacija“

Šie žodžiai įrašyti kiekviename kvietime eiti bet kurios bendrovės arba viešojo administravimo struktūros vadovo ir net eksperto pareigas. Suprantama, taip ir turėtų būti: jeigu išdrįsai pretenduoti į vadovo ar kitų asmenų veiklą vertinančio specialisto pareigas, pirmiausia pats turi įrodyti, kad esi sąžiningas, doras, atsakantis už savo žodžius ir veiksmus. Susiklosčius nepalankioms aplinkybėms ir dėl to padarius klaidą, ją pripažinti ir ištaisyti. Padarei žalą – ją atlyginti. Ne padarytos žalos dalį (nes, atseit, „dabar neturiu tokių galimybių“), bet visą – be jokių išsisukinėjimų. O jeigu kažkas atsitiko dėl nugalimos jėgos (pranc. *force majeure*) poveikio, tai Civiliniame kodekse labai konkrečiai įvardinta, ką neįvykdžiusioji pusė privalo padaryti. Nenugalimos jėgos poveikį gali sukelti staiga kilęs karas, stichinės nelaimės (pavyzdžiui, žemės drebėjimas, gaisrai, riaušės) ir kiti panašūs atvejai, kurių nebuvo įmanoma numatyti, juo labiau iš anksto žinoti žalos mastą.

Suprantama, kad su nepriekaištingos reputacijos būtinybe nesuderinamas į vadovo pareigas pretenduojančio asmens teistumas, dalyvavimas nusikaltimus vykdančios grupuotės veikloje ar liguisto charakterio požymiai: agresyvumas, duoto žodžio nesilaikymas, girtuokliavimas ar nesuvaldomas polinkis dalyvauti azartiniuose lošimuose. Net tokie charakterio bruožai, kaip nemandagumas ir nesugebėjimas spręsti konfliktines situacijas, yra esminės kliūtys, užkertančios galimybę pretenduoti į vadovo pareigas. Menkas savo srities technologinių galimybių išmanymas arba, paprasčiau pasakius, nepakankamas profesinis išprusimas padarytų nuostolių visai bendrovei, kuriai imtų vadovauti ne kvalifikuotas asmuo.

Visa tai – daugeliui gerai žinomi ir nekeltantys jokių abejonių teiginiai. Bet ką rodo Lietuvos tikrovė, ypač per pastaruosius trejus metus? Žinoma, ir per prabėgusius trejus dešimtmečius? Kiek nusikaltimų vien pastaraisiais metais padarė ne bet kas, užklydęs iš pašalės, o visokius konkursus sėkmingai įveikę VADOVAI. Vieno iš pagrindinių Lietuvos didmiesčių administracijos „šefas“ kyšius ėmė tūkstančiais ir dešimtimis tūkstančių. Gautus pinigėlius kaip kokiam komedijos tipo filme kišo į stiklainius lyg konservuojamus agurkėlius, matyt, tikėdamasis, kad jie ten saugiai išsilaikys, o po kažkurio laiko bus tinkami asmeniniam naudojimui.

Net jau teisiama už kyšininkavimą, jis vis dar pirkto nekilnojamojo turto objektus. Tačiau niekas nepastebėjo, kad taip įsigytų objektų skaičius jau gerokai viršijo šimtą. Ir niekam nekilo abejonių, kad ne privačiame versle, o valdiškoje įstaigoje dirbantis klerkas turi tiek pinigų, kad gali supirkinėti prestižinėse vietose esančias sodybas ir žemės sklypus. Kiek namų ir sklypų reikia vieno valdininko šeimai? Iš kur staiga taip prasplėtė jo finansinės galimybės, kad tokiais objektais apdovanotų savo uošvius ir pan.? Kur tuo metu buvo tos visos valstybinės mokesčių inspekcijos, finansinių nusikaltimų tyrimo agentūros, vietinių prokuratūros struktūrų darbuotojai ir kt.?

Kitas „veikėjas“, tiesa, pajutęs tam tikrą pavojų, iš vadovo pareigų suspėjo pasitraukti pats (kad biografijoje neatsirastų įrašas apie pašalinimą už nusikalstamą veiką) ir dabar jau minimas kaip teikęs nereikalingas paslaugas ir neteisėtai praturtėjęs (igijęs turto už beveik 300 tūkst. eurų). Bet ir to buvo maža: į panašią veiklą paskatino įsitraukti ir savo sutuoktinę. Beje, kalbama, kad ji iki šiol neatsistatydino ir vadovauja toliau.

O štai sostinės atstovas su tokiomis smulkmenomis, kaip „keli šimtai tūkstančių“ net neprasideda. Jau jeigu vogti, tai milijonus, tiksliau – dešimtis milijonų. Dabar skleidžiamos pasakėlės apie tai, kad anas turėjo „priklusomybę“ nuo azartinių lošimų ir pralošė ar tai 16, ar tai 26 mln. eurų. Dar įdomiau, kad jis vaidino patriotą, už Lietuvos pinigus statantį mokyklą Ukrainoje. Ir ne bet kur, o Bučoje – vietovėje, apie kurios gyventojų žudynių tragediją išgirdo visas pasaulis. Tiesa, nei Vilniaus „centrinio stadiono“, nei tos mokyklos Bučoje taip ir nepastatė. Sako, kad suspėjęs tik dar išlikusių Bučos vaikų paklausinėti, kokios mokyklos šie norėtų. Beje, apie būsimo „centrinio Vilniaus

VALSTYBĖ – TAVO RANKOSE

stadiono“ statybų tragedijas ir komedijas jau galima net kelis dabar taip madingus kino serialus sukurti. Ne juokai – net tris dešimtmečius stato. O neseniai buvo pareikšta, kad dėl „force majeure“ šių anekdotiškų „statybų“ sąmatą būtina padidinti tik tokia „smulkmenėle“ – 40 mln. eurų.

Siekiant, kad prie visokių išdaigų pripratinta visuomenė šį kartą į Gedimino prospektą su deglais ir kirviais neišeitų, neseniai patikslinta, kad stadiono plotas bus padidintas, šalia atsiras ir krepšinio arena (kas gali prieštarauti, juk krepšinis – antroji „religija“?) ir net muziejus. Štai koks rūpestis ekonomikos ir kultūros paveldu: juk antros tokios, atspirašant, statybos pasaulyje lyg ir neteko pastebėti, todėl gal ir į UNESCO lobyną įrašys. Neteko girdėti ir apie bet kokį *force majeure* apibrėžimą atitinkantį atvejį Vilniaus „centrinio stadiono“ statybose. Nei žemės drebėjimus registruojančios institucijos nieko neužfiksavo, jokių sprogamų ar masinių gaisrų taip pat nepastebėta, net smegduobės, būdingos Biržų kraštui, čia neatsivėrė ir „Akropolio“ prekybos centro veiklos nesutrūkdė. Priešingai: stadiono statybų sutartyse nurodyta, kad jų kaina nebus didinama, ir pats stadionas jau turėjo būti baigiamas.

Visi kiti išvedžiojimai (apie pabrangusias medžiagas ir kt.) neturi jokios juridinės vertės, nes nieko nenumatyto per šį laiką neįvyko. Kainų kitimas buvo gerai žinomas, dar iki pasirašant sutarčių tekstus. Tačiau Lietuvoje yra ir dar viena aplinkybė: jeigu kas nors pradeda giliau domėtis to „centrinio stadiono“ statybų įforminimo naujaisiais pokyčiais, kai kurios valdžios struktūros imasi dar neregėtos veiklos. Kai šiam klausimui skirtoje spaudos konferencijoje ketino dalyvauti miesto savivaldybės tarybos narys ir asmeninio kvietimo negavęs žurnalistas, jie abu buvo itin grubiai iš šios spaudos konferencijos išprašyti. Tiksliau pasakius, išgrūsti iš salės. Konferencijoje pasiliko tik pačios savivaldybės sukviesti asmenys. Tokio atvejo Lietuvoje dar nėra buvę.

Naujieji keiksmažodžiai

Kaip žinoma, lietuvių kalbai yra būdinga viena ypatybė, išskirianti ją iš kitų pasaulio kalbų, – joje visai nėra keiksmažodžių. Keiksmažodžių rekordininkė tikriausiai yra rusų kalba, turinti ir gerai žinomus ypač šlykščius „triaukščius“, niekinamai įvardinančius net motinas. Bet kaip čia atsitiko, kad lietuvių kalboje atsirado sąvokos, kurias dabartinė visuomenė jau suvokia ne tik kaip banalybes, nieko nereiškančius žodžius, bet kaip keiksmažodžius. Štai labiausiai visuomenę įžeidžiančios ir pyktį sukeliančios sąvokos: **savivalda**, **regioninė politika** ir **valdžios struktūrų atsiskaitymas visuomenei**. Antai, kiek priplurpa apie savivaldą ir jos tobulinimą, bet realios savivaldos struktūrų, kurios būtų apėmusios visą Lietuvą, taip ir neatsirado.

Visa Lietuvos kaimiškoji teritorija yra suskirstyta į „savivaldybes“, o šios – į seniūnijas. Per tuos tris dešimtmečius prirašyta daugybė pareiškimų, surengta nebesuskaičiuojama gausybė konferencijų, forumų ir simpoziumų, kuriuose dominavo reikalavimas suteikti seniūnijoms savivaldos objekto statusą. Šis reikalavimas suteikia tiesioginę galimybę konkreatai teritorinio-administracinio darinio bendruomenei išreikšti savo valią visais gyventojų dominančiais klausimais, pavyzdžiui, gyvenviečių planavimo ir plėtros, kelių tiesimo ir tvarkymo, socialinių paslaugų tinklo tobulinimo ir t. t. Buvo siūloma, kad seniūnas pagaliau taptų gyventojų atstovu, t. y. būtų jų renkamas, o ne skiriamas savivaldybės administracijos direktoriaus, kuris su seniūnijos gyventojais jokio tiesioginio ryšio neturi.

Bet tuometinis vidaus reikalų ministras (beje, vėliau tapęs universiteto dėstytoju) šiuos gyventojų pasiūlymus ir reikalavimus atmetė, įbrukdamas niekada Lietuvoje nebuvusių, jokių tradicijų neturinčių darinių – seniūnaitijas. Jis pareikalavo visas savivaldybes suskirstyti į „seniūnaitijas“ ir išrinkti „seniūnaitius“. Praėjo jau du dešimtmečiai, bet tos centrinės valdžios primestos seniūnaitijos taip ir liko nieko nereiškančiu svetimkūniu, neturintiu įtakos nei savivaldos rinkimams, nei apylinkės gyventojų poreikių tenkinimui.

Štai taip ir atsitinka, kad žodžiai, kurie yra tokie įprastiniai demokratinėse valstybėse, praranda savo turinį ir pamažu virsta naujais keiksmažodžiais. Vis dažniau pastebime, kad net sąvokos „piliečiai“, „pilietinė atsakomybė“ ir net „rinkimai“ virsta dabartinės visuomenės keiksmažodžiais. Apie valdžios atsiskaitymą visuomenei net ir kalbėti beprasmiška

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Dėl Seimo telefono numerių pasikeitimo. Pasikeitė Seimo fiksuoto ryšio staliinių telefonų numeriai. Nuo šiol, skambindami į Seimą, vietoje buvusio antrojo skaičiaus 3, įveskite skaičių 0, pavyzdžiui, buvo 239 6133, nuo šiol – 209 6133.

Dėl galimo į „BaltCap“ investuotų pensijų fondų pinigų iššvaistymo. Lietuvos Seimo narys Linas Jonauskas kreipėsi į Lietuvos banką, reaguodamas į žiniasklaidoje pasirodžiusią informaciją dėl privataus kapitalo fondų valdymo bendrovei „BaltCap“ buvusio partnerio Šarūno Stepukonio galimai padarytos finansinės žalos, galėjusios paveikti Lietuvoje veikiančius privačius pensijų fondus bei žmonių jiems patikėtus pinigus. Parlamentaras prašo pateikti informaciją, ar Lietuvos gyventojams, kaupiantiems pensijų privačiuose fonduose, buvo padaryta žala dėl galimo „BaltCap“ pinigų iššvaistymo, o žalos atveju – kaip bus kompensuojami nuostoliai. „Ne vienas Lietuvos gyventojas, išgirdęs skandalingas naujienas apie galimai iššvaistytas „BaltCap“ lėšas, sunerimo, ar nenukentėjo jo pensijų fonduose laikomi pinigai. Jei žmonėms padaryta žala, jie turi žinoti, kaip ji bus kompensuojama. Žmonės kuo greičiau turi gauti visą informaciją, susijusią su susiklosčiusia situacija“, – sako L. Jonauskas.

Parlamentaras L. Jonauskas praėjusiais metais įregistravo Pensijų kaupimo įstatymo pataisų projektą, kuriuo siūlo leisti gyventojams nutraukti dalyvavimą II pakopos pensijų kaupimo fonduose ir, dar nesukakus pensiniam amžiui, pasiimti sukauptas lėšas vienkartinę išmoka. Šios pataisos turėtų būti svarstomos Seimo pavasario sesijoje.

Seimo Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetai patvirtino Seimo prioritetus. Sausio 31 d. bendrame Europos reikalų ir Užsienio reikalų komitetų posėdyje pagal naująją Europos Komisijos (EK) darbo programą buvo patvirtinti Seimo prioritetai. 2024 m. EK darbo programoje aptariamai pastarųjų ketverių metų laimėjimai, išdėstoma naujų pasiūlymų, kuriuos EK ketina priimti ateinančiais mėnesiais, ir pateikiama reikšmingų biurokratizmo mažinimo iniciatyvų. Labai aktualiomis Seimo komitetai išskyrė šias iniciatyvas: „2040 m. klimato srities tikslas“, padėsiantis Europos Sąjungai (ES) tvirtai laikytis kurso, siekiant iki 2050 m. neutralizuoti poveikį klimatui; „Žalioji ir skaitmeninė pertvarka, atviras strateginis savarankiškumas“: iniciatyva, kuria bus siekiama paspartinti mokslinių tyrimų ir inovacijų plėtrą pramonės srityje, užtikrinant pažangiųjų medžiagų plėtrą bei strategines kritinių žaliavų tiekimo grandines; „Kova su neteisėtu migrantų gabenimu“, kuria planuojama modernizuoti teisinę sistemą, kad turėtume reikiamų teisinių ir operatyvinių priemonių reaguoti į naujus neteisėto gabenimo būdus; „Jungtinis Europos laipsnis“, skirtas patvirtinti mokymosi rezultatus, pasiekus vykdančią tarptautinių kelių institucijų bendradarbiavimą; „Pasirengimas plėtrai“: laukiama EK komunikato dėl reformų ir politikos peržiūros prieš plėtrą, siekiant išsiaiškinti, kokį poveikį plėtra turėtų kiekvienai iš politikų bei ES institucijų veikimui.

Neeilinė Seimo sesija. Vasario 12–15 d., atsižvelgiant į 50 Seimo narių siūlymą, šaukiama neeilinė Seimo sesija. Seimo posėdžius numatoma surengti vasario 12, 14 ir 15 d. Neeilinėje sesijoje planuojama svarstyti Akcizų įstatymo pataisas dėl žymėto duzelino naudojimo apribojimų ir akcizo suskystintoms dujoms. Nacionalinės prokurorės Nidos Grunskienės prašymu Seimas spręs dėl Seimo nario Remigijaus Žemaitaičio teisinės neliečiamybės panaikinimo. Į neeilinės sesijos darbų programą taip pat įtraukti Ribojamų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymo, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo, Mokslo ir studijų įstatymo, Bibliotekų įstatymo, Seimo statuto pataisų pristatymai. Vasario 15-ąją Seimas planuoja svarstyti ir priimti rezoliuciją dėl 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio deklaracijos 75-ųjų metinių.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Bankų paslaugos vis sunkiau pasiekiamos. „Lietuvoje veikiantys bankai naikina filialus, mažina paslaugų apimtį ir tuo pat metu didina įkainius, – sako Seimo Ekonomikos komiteto pirmininko pavaduotojas Gintautas Paluckas. – Banko paslaugos – vis sun-

kiau pasiekiamos ir prieinamos, kasdien vis brangesnės. Kiekvienas bankas – su savo taisyklėmis. Visa tai stipriai trikdo smulkųjų ir vidutinį verslą. Administracinė ir finansinė našta vis auga.“ Pasak G. Palucko, dabartinė Vyriausybė ne kartą pademonstravo didelį palankumą bankams, bet šiems „vis negana“. Anot Lietuvos socialdemokratų partijos

Seimo frakcijos seniūnės Rasos Budbergytės, esamas sektoriaus reguliavimas ir priežiūros mechanizmas nebeatitinka realijų: „Visuotinės svarbos paslaugomis vadiname elektros, vandens tiekimą, nuotekų šalinimą. Ar ne laikas pripažinti, kad bankų teikiamos paslaugos priskirtinos viešajam interesui? Juk gyvename tikrovėje, kurioje viskas eina per

bankus, praktiškai nebėra grynujų pinigų. O tai reiškia, kad turi atsirasti panašus reguliavimas, koks taikomas šilumos, vandens ir kituose visuotinės svarbos sektoriuose. Vadinasi, turi keistis ir reguliavimas, kad bankų paslaugos būtų prieinamos.“

Pusketvirto dešimtmečio veikla gimtosios kalbos labui

Ilgametis skyriaus pirmininkas Algirdas Malakauskas. *Zenono Ripinskio nuotr.*

■ Atkelta iš 2 p.

pusė – Šiaulių universiteto absolventai. Šiame skyriuje yra dvi ilgiausiai veikiančios LKD grupės: Šiaulių universiteto ir Šiaulių Gegužių progimnazijos. Į LKD veiklą buvo įsitraukę visi Šiaulių universiteto Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedros nariai (jų buvo 16). Kitos tokios katedros Lietuvoje nėra su žiburiu nerasi. Pagal mokslinį potencialą (beveik visi dėstytojai – mokslo daktarai, 5 iš jų – profesoriai) su šia katedra galėjo lygintis nebent Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedra.

Šiaulių skyriaus aktyviausia narė profesorė Genovaitė Kačiušienė net dvi kadencijas iš eilės (2017–2023) buvo LKD valdybos pirmininkė, pirma ir vienintelė ne Vilniaus atstovė, vadovavusi LKD, gerokai suaktyvinusi jos valdybos ir apskritai Draugijos veiklą, nuo 2023 m. išrinkta LKD tarybos pirmininke. Šiaulių skyrius pirmasis iš LKD skyrių 2008 m. surengė LKD suvažiavimą Šiauliuose, Šiaulių universitete (ankstesnius suvažiavimus rengė tik vilniečiai). Šis skyrius 1992 m. pirmasis Lietuvoje pradėjo rengti lietuvių kalbos diktanto konkursus miesto gyventojams. Iš viso surengti 25 lietuvių kalbos diktanto konkursai, skirti Motinos dienos (1992–2016) paminėti. Diktantų rengimo iniciatorė – G. Kačiušienė, parvežusi šią idėją iš darbo Prancūzijoje. Diktantą kasmet rašydavo nuo 60 iki 150 žmonių, iš viso sulaukta apie 2 500 dalyvių.

Taip pat organizuota 20 diktanto konkursų, skirtų Tarptautinei gimtosios kalbos dienai paminėti (2004–2023), kuriuose dalyvavo Šiaulių miesto Lieporių mikrorajono mokyklų moksleiviai ir mokytojai. Iki šiol diktantą rašė apie 2 000 dalyvių. Šio diktanto konkursų rengėja – LKD Gegužių progimnazijos grupė.

Šiaulių skyrius, pirmiausia profesorės Giedrės Čepaitienės dėka, nemažai prisidėjo prie žymiojo kalbininko Jono Jablonskio atminimo įamžinimo Šiauliuose. Bendradarbiaujant su Humanitariniu fakultetu, surengta įvairių renginių šiam iškiliam kalbininkui atminti. Fakultete įkurta vardinė Jono Jablonskio auditorija. 2004 m. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos sprendimu buvo pritarta LKD Šiaulių skyriaus kreipimuisi ir Šiaulių miesto gatvei suteiktas Jono Jablonskio vardas. Apie Joną Jablonskį paskelbta nemažai straipsnių, o profesorė G. Čepaitienė tapo Jono Jablonskio premijos laureate. Tarp 13 labiausiai pasižymėjusių ir nusipelnusių LKD narių yra 3 Šiaulių skyriaus nariai: Kazimieras Župerka, Janina Barauskaitė ir Algirdas Malakauskas. Šis skyrius yra vienintelis, turintis savo gretose Lietuvos Respublikos Seimo narį – doc. dr. Stasį Tumėną, dirbantį Kultūros komitete. Skyriaus nariai yra du Šiaulių miesto garbės piliečiai, profesoriai habilituoti daktarai Kazimieras Župerka ir Aloyzas Gudavičius.

LKD Šiaulių skyrius, bendradarbiaudamas su universitetu, Šiaulių miesto savivaldybe ir kitomis institucijomis, surengė daug įvairaus pobūdžio renginių šiauliečiams. Minėtini pastarojo dešimtmečio renginiai, organizuoti glaudžiai bendradarbiaujant su savivaldybės kalbos tvarkytoja Aušrine Rinkevičienė: 2013 m. surengta viktorina „Sielos tėvynė – kalboj“, skirta valstybinės kalbos statuso atgavimo 25-mečiui ir Šiaulių 777-ajam gimtadieniui, 2018 m. – virtuali lietuvių kalbos viktorina, skirta valstybinės kalbos statuso grąžinimo lietuvių kalbai 30-mečiui ir Lietuvos valstybės 100-mečiui, tais pačiais metais miesto visuomenė pakviesta į renginį „Kalba – tautos gyvybės duona“,

skirtą valstybinės kalbos statuso grąžinimo lietuvių kalbai 30-mečiui. 2021 m. paskelbta virtuali lietuvių kalbos viktorina „Kalbos namai“, 2022 m. surengtas Šiauliuose 2021 m. įregistruotų gražiausių lietuviškų įmonių pavadinimų konkursas ir virtuali lietuvių kalbos viktorina, skirta valstybinės lietuvių kalbos 100-mečiui.

2023 m. spalį Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje surengta didelio miestiečių susidomėjimo sulaukusi konferencija-diskusija „Lietuvių kalba – tautos išlikimo garantas“, skirta lietuvių kalbos paskelbimo valstybine 35-mečiui. LKD Šiaulių skyrius buvo vienas iš šio renginio organizatorių.

Nemažai dėmesio skirta ir mokslinėms problemoms spręsti. Bendradarbiaujant su kitomis institucijomis, 2012–2022 m. surengta 11 respublikinių mokslinių-praktinių konferencijų „Gimtoji kalba mokykloje“. Po konferencijų išleisti straipsnių rinkiniai „Gimtoji kalba mokykloje“ (konferencijų ir leidinių iniciatorė – dr. Ona Laima Gudžinevičiūtė). 1990–2010 m. surengtos 5 respublikinės mokslinės konferencijos „Jono Jablonskio diena Šiauliuose“ (iniciatorė – prof. Giedrė Čepaitienė), 2000–2003 m. – 4 respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos „Kalbos kultūra mokykloje (pagrindinė organizatorė LKD grupės pirmininkė Laima Malakauskienė) ir kt. Išleista leidinio „Kalbos aktualijos“ 10 numerių (1993–2014), taip pat 10 straipsnių rinkinių „Gimtoji kalba mokykloje“ (2013–2022).

Minėtus Šiaulių skyriaus veiklos faktus 35-mečio minėjimo renginyje priminė ilgametis skyriaus valdybos pirmininkas Algirdas Malakauskas. Daugiau informacijos galima rasti skyriaus 35-mečio proga išleistame leidinyje „Lietuvių kalbos draugijos (LKD) Šiaulių skyrius (1989–2024): žmonės ir jų veikla“. Renginio metu apie skyriaus įkūrimą 1989 m., Atkuriamąjį LKD suvažiavimą Vilniuje ir LKD suvažiavimą, surengtą 2008 m. Šiauliuose, prisiminimais dalijosi doc. Juozas Pabrėža, pirmasis LKD Šiaulių skyriaus pirmininkas. Lietuvos Respublikos Seimo

Kultūros komiteto narys dr. Stasys Tumėnas – ilgametis LKD Šiaulių skyriaus narys ir rėmėjas – kalbėjo tema „Tarp politikos ir gramatikos: kai politikai bando perimti kalbininkų funkcijas“. Jis akcentavo, kad politikai siekia uzurpuoti lietuvių kalbos gramatiką, ignoruodami kalbininkų pateikiamus argumentus. Šios kadencijos Seimo liberalusis sparnas rengia vis naujas atakas prieš mums brangią lietuvių kalbą, todėl kalbėtojas kvietė LKD narius neprarasti budrumo. S. Tumėnas teigė, kad negalima atsiriboti nuo procesų, vykstančių Seime, nes kai įstatymai ar jų pataisos priimami, juos atšaukti būna nelengva ir tai gerokai užtrunka. Aktyvaus Šiaulių skyriaus nario Vaclovo Vingro, didžiosios Kalbos šventės, vykusios Šiauliuose prieš 35 metus, pagrindinio organizatoriaus, pasisakyme optimizmo taip pat buvo nedaug. Jis kalbėjo apie šalies demografinę situaciją, dalies visuomenės abejingą požiūrį į lietuvių kalbos situaciją. V. Vingro nuomone, lietuvių kalbos likimas priklausys nuo rinkėjų, kurių dauguma – sumaterialėję ir apatiški.

Renginio vedėja G. Kačiušienė prof. Kazimiero Župerkos klausė, koku keliu mums eiti, ką daryti. Profesorius pabrėžė tris dalykus, kurie jam šiuo metu labiausiai kliūva. K. Župerka kalbėjo apie svetimų kalbų asmenvardžių perrašą ir pabrėžė, kad kultūringos tautos požymis – perrašyti svetimvardžius pagal savos kalbos taisykles. Jam kelia nerimą ir populiarumo besivaikančių kalbininkų melas, kuriuo lengvai patiki ir kai kurie žurnalistai, ir nelabai išprusę kalbos vartotojai. Profesorius pastebi žiniasklaidoje sparčiai plintančias skyrybos klaidas ir klaidas iš buvusio Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo. Renginio dalyviai pripažino, kad lietuvių kalbos situacija kelia rūpesčių, tačiau LKD misija ir yra rasti būdų ir priemonių, kaip kartu su kitomis kalbos institucijomis esamą situaciją pakeisti. Tikėkimės, kad LKD Šiaulių skyrius, paminėjęs 35 metų sukaktį, savo veiklą sėkmingai tęs. Čia rasis įdomių idėjų ir veiklos būdų, netrūks aktyvių, iniciatyvių, kūrybingų narių. *Autorė yra LKD Šiaulių skyriaus valdybos pirmininko pavaduotoja.*

AR TIKRAI NESVARBU, KAD LIETUVIŲ KALBA – GRAŽIAUSIA PASAULYJE?

Alina Laučienė

Paskaitykime ištrauką iš signataro, politinio kalinio, poeto, rašytojo ir žurnalisto Gintauto Iešmanto paskutinės knygos „Rodanti kelią, teikianti prasmę. Kalba ir mes“ (p. 85–86).

Ar tik kuklumas?

„Laikraštyje „Lietuvos aidas“ 1999 03 06 perskaičiau, kad pasaulyje gražiausia kalba yra lietuvių. Tokia ją paskelbė UNESCO 1992 metais sudaryta komisija. Tačiau nuostebino ne tiek šis sprendimas, kiek aplinky-

bė, kad pro akis man galėjo prasprūsti toksai pasitikėjimą keliantis įvertinimas.

Visą gyvenimą domėjaisi mūsų kalba, džiaugiausi jos gražumu, o štai ėmiau ir kvailiausiai pražiopsojau. Galbūt, sakau, spauda arba nutylėjo, arba žinią pateikė neefektingai. Bet, šiaip ar taip, bent kalbininkai turėjo trimituote trimituoti. Juk tokia neįkainojama parama! Ko gero, ją pasitelkę, dabar mažiau dejuotume, kad jaunimas griebiasi mėgdžioti anglišką šnekėseną, kad per mažai vertina savąją kalbą.

Ir verslininkai, matyt, dėl to neateina į

protą, kaip tikėjosi vadovaujant kalbininkai. Jie vis dar tebesižavi iškabose, pavadinimuose, reklamose tuo, kas nelietuviška, o per televiziją jau ir Šekspyro „Makbetas“ (spektaklis) tariamas be galūnės. Ko čia stebėtis, kad ir itališkos, net vokiškos operos atliekamos originalo kalba. Per lietuvių kalbos paskelbimo valstybine dešimtmečio minėjimą kalbos komisijos pirmininkė, atsakydama į klausimą, kodėl brukama autentiška užsieniečių pavardžių rašyba, trumpai drūtai atšovė: „Europėjame!“ Atseit, nenorime būti atsilikę, savaip rašą tikrai latviai ir albanai.

Taigi taip ir verčiamės kūliais, stengdamiesi visose srityse įtikti svetimiems pažeisdami gyvąją kalbos dvasią. Kaip tada netarsi: keisti vis dėlto tie europiečiai – jiems gražiausia lietuvių kalba ir tiek. Ir turbūt ne vien jiems. Mat UNESCO – pasaulinė organizacija.

O aš pats jaučiu nuoskaudą, kad ligi šiol tokio reikšmingo fakto nežinojau. Matyt, kaltas lietuviškas kuklumas, kurį kaip trūkumą pastebėjo viena mokyti į Vilniaus universitetą atvykusi prancūzų profesorė. Antraip argi būtume tylėję?

■ Nukelta į 5 p.

AR TIKRAI NESVARBU, KAD LIETUVIŲ KALBA – GRAŽIAUSIA PASAULYJE?

■ Atkelta iš 4 p.

Skaičiau ir aš „Lietuvos aide“ tą nuostabą keliantį Sorbonos universiteto profesorės straipsnį, atrodo, tokiu pavadinimu „Lietuviai, kodėl esate tokie kuklūs?“ Profesorė rašė, kad Vilniaus universitete per pertrauką prislinkdavusi prie tarpusavyje kalbančių lietuvių kalbos ir literatūros dėstytojų ir klausydavosi, ramiai tekančios kalbos, kuri jai buvo panaši į paukščių čiulbesį...

Ir čia jau norėtusi kreiptis į garsiausius mūsų kalbininkus ir kai ko paklausti. Be abejo, perskaitę tokią žinią, daugelis skaitytojų nėra naivūs ir supranta, kad kalbų grožio palyginimai ir panašūs komisijų sprendimai visada bus daugiau ar mažiau subjektyvūs. Tačiau jie nėra savavališki ir šališki, nes mėginimai nustatyti gražiausias pasaulio kalbas nuolatos kartojasi. Ir jie galimi tik todėl, kad turi pagrindą: vis dėlto egzistuoja tam tikros kalbų savybės, dėl kurių vienos kalbos laikomos objektyviai gražesnėmis, skambesnėmis ir patrauklesnėmis ausiai negu kitos.

Taigi šiuo komisijos paskelbtu vertinimu piktnaudžiauti nebūtina ir nėra jokio reikalo. Tačiau sunku suprasti, kodėl juo nepasirėmus, protingai ir nuosaikiai skleidžiant žinią apie tokį lietuvių kalbos vertinimą. Juk tai puiki proga populiarinti gimtąją kalbą, kelti jos autoritetą tarp lietuvių, kurių daugelis į ją jau žvelgia su atsainia panieka ir net nesuvokia, kad šitaip sugrįžta į savo kalbos besigėdijusio XIX a. lietuvių tautinės saviniekos būklę. **Juk daugybė lietuvių net nežino, kad jų kalba yra visų archajiškiausia (senovinė, bet vis dar vartojama) iš visų indoeuropiečių kalbų pasaulyje!** Ir tokia ją pripažįsta garsiausi pasaulio kalbininkai.

Kodėl tautiečiai nežino, kad mūsų kalbos mokosi garsiausių pasaulio universitetų lingvistikos fakultetų studentai? Jeigu ten studentas studijuoja indoeuropiečių kalbas, pirmiausia jam patariama mokytis lietuvių kalbos. Nustebote? Apie tai mūsų kalbininkai turėtų rašyti straipsnius, juos plačiai paskleisti, kad nereikėtų gaudyti žinių po kruopelytę iš įvairiausių šaltinių. Nejaugi šių dienų kalbininkai nebėra lietuvių kalbos sargai ir jos puoselėtojai, kokie buvo jų pirmtakai? Juk anksčiau lūždavo lentynos nuo mūsų kalbininkų knygų knygelė, nes kiekvienam būdavo garbė mokyti Tautą. **Tad kodėl, gerbiami kalbininkai, jūsų niekur nesimato?** Kur jūsų, kad ir nedidelio formato, knygelės, bet su tokia žinia paprastam lietuviui, kad šis nenustotų iš nuostabos aikčiojęs ir tai, ką perskaitė, papasakotų kitam?

Teko kalbėtis su airių kilmės amerikiečiu, gerbiamu dialektologijos profesoriumi Džeimsu Duranu, **teigiančiu, kad be lietuvių kalbos yra neįmanoma dėstyti pasaulio**

indoeuropiečių kalbų tarmių. Todėl iš plokštelių, o vėliau iš lietuviškų knygų tobulai išmoko lietuviškai, dar gyvendamas JAV, Kalifornijoje, kad savo studentams padėtų lengviau suprasti tarmių subtilybes. Užsienio kalbininkų visai nestebina lietuvių kalbos grožis ir jos reikšmė pasauliui, tad **žymus rusų kalbininkas Olegas Poliakovas parašė knygą „PASAULIS IR LIETUVIŲ KALBA“** (tai pati geriausia dovana išsilavinusiam bičiuliui), kurioje drąsiai teigia, kad lietuvių kalba verta būti UNESCO Pasaulio paveldo sąrašė (326 psl.). Autorius rašo: „Lietuvių kalboje atspindi ne tik lietuvių tautos, bet ir visų indoeuropiečių tolimųjų protėvių dvasinė ir materialinė kultūra. Šiomis kalbomis kalba apie 44,78 proc. Žemės gyventojų. Visos indoeuropiečių kalbos atsirado prieš kelis tūkstančius metų iš indoeuropiečių prokalbės. Šios prokalbės tarmėmis ir šnektomis kalbėjo mūsų protėviai indoeuropiečiai. Apie 3–2 tūkst. m. pr. Kr. įvykęs galutinis indoeuropiečių prokalbės skilimas buvo visų žinomų indoeuropiečių kalbų pradžia. Dabartinės lietuvių kalbos ypatumas yra tas, kad ji tiesiogiai lyginama su indoeuropiečių kalbomis, kurios jau seniai išnyko arba taip pakito, kad tapo itin nesuprantamos šiuolaikiniams jų vartotojams: indoarijams, graikams, romanams, germanams, keltams, slavams. Dvi skandinavų kalbos – islandų ir farerų – per tūkstantį metų pakito nežymiai, tačiau jos turi daug daugiau naujadarų nei lietuvių kalba.“

Lietuvių kalbos ypatumas yra tas, kad ji iš visų dabartinių indoeuropiečių kalbų išsaugojo archajiškiausią kalbinę struktūrą ir nemažai senosios indoeuropietiškos leksikos. Daugeliu atžvilgių ji labai artima bendrajai indoeuropiečių prokalbei ir padeda ją rekonstruoti (kai kurie žodžiai ir formos mažai skiriasi nuo *ide*. prokalbės formų, pvz., duktė, sūnus, avis, penki, esti ir kt.). Taip pat ši kalba padeda atkurti išnykusias įvairių kalbų formas ir yra labai svarbi seniausių kalbų istorijai.“

Tai bent kalba! Tai bent lietuvių tauta, kuri šią kalbą taip nugludino, kad ji virto tikru žeriniu deimantu tarp kitų kalbų. Džiaukimės! Užplūsta daug pamąstymų, bet kad nebūtų nereikalingų įtarimų, tikėkimės, kad lietuvių kalbos mokslininkai galbūt susisieks, kad ir po tiek metų, su pačia prancūzų kalbos profesore, su UNESCO ir tuo klausimu galų gale pradės domėtis. **Juk jums, gerbiami kalbininkai, priklauso savo motulę ginti, kai šiandien ji taip ujama.**

Neprisimenu, kuris iš kalbininkų vis dėlto rašė, kokiomis mūsų kalbos išskirtinėmis savybėmis rėmėsi UNESCO sudaryta komisija, nustatydama jos išskirtinumą. Pamėginu siūlyti keletą punktų atkartoti, nes giliai įstrigo į

širdį. **Komisija pirmąją vietą skyrė lietuvių, antrąją – norvegų, o trečiąją – italų kalbai.**

1. Lietuvių kalboje yra labai daug balsių, dvibalsių ir dvigarsių. Būtent jie suteikia kalbai plaukimą, banguotumą – tarytum ne kalbame, bet dainuojame.

2. Lietuvių kalbos kirtis yra nepastovus; jis šokinėja žodžiuose ir sakiniuose (išlinkniuokite žodį „vandu“ ir pamatysite, kaip kirtis „bėgioja“ po skirtingus linksnius ir kaip švelniai nutupia žodžio pradžioje arba gale. Tikrai išgirsite tylų vandens čiurlenimą, bangelės šoktelėjimą ar jos nuvinguriavimą tolyn...). Džiugu, kad išlaikėme indoeuropietiškas priegaides.

3. Lietuvių kalboje yra nepaprastai daug mažiųjų priesagų, kurias turi daiktavardžiai, būdvardžiai ir net prievoksmiai, pavyzdžiui: namelis, namukas, nameliukas, namelytis, namužis; gražutis, gražutėlis, gražėlesnis; artėliau, gražėliau, linksmėliau, toliėliau ir taip toliau.

4. Lietuvių kalboje moterų ir vaikų drabužių pavadinimai taip pat vartojami su mažiųjų priesagomis: skrybėlaitė (vyrų – skrybėlė), kepuraitė, kepurytė, dirželis, diržiukas, bateliai, batukai, šalikėlis, šalikutis, skarelė, skarutė, skarytė, suknelė, suknutė, suknytė, suknelytė, sijonukas, sijonėlis, striukytė, striukelytė, striukelė, megztukas, megztinukas, pirštinaitės, kojinytės, kojinaitės ir taip toliau.

5. Lietuvių kalba turi labai turtingą veiksmažodžio formų (dalyvių, pusdalyvių, padalyvių) sistemą – tokios neturi jokia kita indoeuropiečių kalba. Apie tai buvau rašiusi kitame straipsnyje, o čia dar kartą priminsiu. Taigi valgas, valgęs, valgydavęs, valgsi, valgomas, valgytas, valgsimas, valgant, valgius, valgydavus, valgsiant, valgydamas, valgytinas (žr. *Antanas Klimas The University of Rochester, Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences LITUANUS, Volume 30, No3- Fall 1984*).

6. Lietuvių kalboje pasitaiko netgi šeši vietininko linksniai: name, namuose, namie, namo, namopi, namop (šiandien sakome: saulė leidžias vakarop, o einu namop – rečiau). Deja, šiandien literatūrinėje kalboje šie linksniai vartojami ne visi, tačiau dialektuose dar gana dažnai sutinkami (žr. *Antanas Klimas*).

7. Lietuvių kalboje raidė „ė“ yra vienintelė tokia raidė visame pasaulyje (o jame yra daugiau nei 7000 kalbų). Tai labai įspūdingas faktas: gražuolei „ė“ net paminklas Kaune pastatytas! Už ją turime būti dėkingi Danieliui Kleiniui, kuris ją sukūrė Karaliaučiuje. Su raide „ė“ lietuviai pirmą kartą susipažino skaitydami D. Kleino redaguotą Jono Brekūno Bibliją, o 1653 m. ji įtvirtinama lietuvių kalbos gramatikoje, kurią parašė tas pats

Danielius Kleinas.

8. **Lietuvių kalboje visai nėra keiksmažodžių.** Šiuo nuostabiu faktu XV a. žavėjosi ir stebėjosi net iškilus ir prūsiškų kilmės šaknų galimai turėjęs mokslo vyras Kopernikas. Jis rašė, kad nei buitinėje lietuvių kalboje, nei jos dainose, nei pasakose nėra keiksmažodžių. O jie juk labai subjauroja ir iškreipia kalbos sandarą, padarydami kalbą tokią šurkščią ir tokią nemalonią, lyg ji būtų skardinė. Ne veltui lietuviai sako, kad „ausį rėžia“. Tiesa, turime keletą su specialiai sukurtais naujadarais, bet jie sukelia veikiaus šypseną, nei pyktį. Pavyzdžiui, ak tu trivirviau, kad tave balti arimai, rupūs miltai, po paraliais ir kiti (Kazimieras Gaivenis „Margas žodžių pasaulis“). Užtat turime nemažai daiktavardžių, turinčių bendrą formą abiem giminėms. Verta pažymėti, kad beveik visi pabrėžia neigiamas žmogaus savybes, kurios bendruomenei labai nepriimtinos. Gal todėl mūsų senoliai nevertodavo keiksmažodžių; būdami pakantūs ir tylaus būdo, apsieidavo švelnesne forma sakydami: rukšla, dvasna, džiūsna, mėmė, valkata, išgama, pabaisa, naktibalda ir t. t. Gal čia tiktų ir „žmoga“? Eini gatve, sutinki šio baisaus naujadarą kūrėją ir sveikiniesi: „Laba diena, žmoga!“

9. Lietuvių kalba labai turtinga žodžiu: kiekvienas mažiausias daiktėukas ar reiškinytis turi savo pavadinimą. Neturime labai daug žodžių su daugybe reikšmių, tokių kaip anglų kalboje. Prieš daugelį metų per televiziją teko klausytis JAV gyvenančios Balio Sruogos giminaitės, kuri išvertė „Dievų mišką“ į anglų kalbą. Ji išskirtinai pabrėžė, kad versti buvo labai sunku, nes anglų kalboje nerado tiek daug vaizdingų sinonimų, antonimų ir įvairiausių žodžių žodelių, kokių yra lietuvių kalboje.

10. Lietuvių kalba labai sunki, nes ji sintetinė, ne analitinė, kaip anglų. Ji labai sudėtinga dėl savo gramatikos, septynių linksnių, kirčiavimo, labai gausios leksikos, frazeologijos, kuri sunkiai verčiama į kitą kalbą ir daug daug kitų dalykų. Mūsų lietuviukams ne juokais sunku išmokyti sudėtingesnes formas, nes kai kurie tėvai vartoja paprastesnes, kurios nuobodžios ir bespalvės. Koks užsienietis gali išmokyti kad ir tokį sakinį: „Kaip būtų buvę gerai, jeigu būčiau pasistatęs namą?“ Galima paprasčiau, bet bus skurdžiau: gaila, kad nepasistatė namo. O angliškai šis sakiniukas skamba šitaip: „I wish I had built a house.“ Bet tokiame sakinyje žodžiai tikrai nenuplaukia tolyn nemunais. Jau minėtas mokslininkas Olegas Poliakovas rašo: „Kalbos – tai ypatingi pasaulio kultūros reiškiniai. Kiekviena pasaulio kalba yra unikali, svarbi ir turi būti išsaugota, nes ji tautos dvasinės ir materialinės kultūros atspindys.“ (*Pabaiga – kitame numeryje*) ■

NAUJI TYRIMAI

Palikimas testuoti aplinkosauginį visuomenės švietimą

Prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė

Samprata apie gamtinės aplinkos ir žmogaus sąveiką įvairiais žmonijos raidos tarpsniais keitėsi ir skirtingai veikė žmonijos elgseną. Suvokimas, kad pats žmogus yra gamtos dalis ir jo paveikta gamta veikia jį

patį, lemia žmogaus praktinės veiklos gamtinę apibrėžtumą. Paradoksu ir aktualia aplinkos apsaugos problema laikoma žmonių, kaip rūšies apsauga nuo jų pačių. Aplinkos apsaugos inžinierių misija – sukurti ir panaudoti įvairius įrankius bei priemones gamtinei aplinkai saugoti. Viena iš priemonių – visuomenės ir

ypač jaunosios kartos aplinkosauginis švietimas – išlieka aktuali visais laikais ir yra peržengusi nacionalines ribas, nes ir žmonijos poveikio aplinkai mastas net ir globalia apimtimi jau yra didžiulis. Todėl toks prasmingas mūsų mokslininkų vaidmuo!

■ Nukelta į 6 p.

NAUJI TYRIMAI

Palikimas testuoti aplinkosauginį visuomenės švietimą

Prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė

■ Atkelta iš 5 p.

„Be praeities – nėra ateities, o be mokslo – nebus ir Lietuvos“, – akcentuodavo mums, jauniems mokslininkams, mano šviesios atminties Tėvelis, profesorius habilituotas mokslų daktaras Pranas Baltrėnas, 2015 m. leidinyje „Bernardinai“ pristatytas visuomenei, kaip pirmosios Lietuvoje aplinkos apsaugos studijų programos įkūrėjas. Deja, pasidžiaugęs laimėtu Erasmus+ projektu, šio projekto oficialios pradžios išvakarėse – 2021 m. sausio 14 d. – jis mus paliko ir išėjo... Tėviškėn.

Praėjo treji metai, kuriais Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) mokslininkų grupė dalyvavo Erasmus+ projekte GEOCLIC (angl. *Geospatial Engineering for Climate Change Adaptation of Coastal Ecosystems*). Projekto tikslas – bakalauro, magistro ir daktaro laipsnio studijų, skirtų pakrančių ekosistemos apsaugai ir stebėjimui, pasitelkiant naujas technologijas, modernizavimas ir tarptautiškumo didinimas Azerbaidžane, Kazachstane ir Turkmėnistane.

Vykdydami šį projektą, Europos šalių (Lietuvos, Vokietijos, Rumunijos ir Nyderlandų) universitetai padėjo parengti naujus dėstomų dalykų modulius, kuriuos numatyta įtraukti į Kaspijos jūros regiono šalių universitetinių studijų programas. Lietuvai projekte atstovavo VILNIUS TECH Aplinkos apsaugos institutas. Projekto vadovė – prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė, tyrėjai: doc. dr. Raimondas Grubliauskas, doc. dr. Teresė Leonavičienė, doc. dr. Jevgenijus Kirjackis, dr. Aleksandras Chlebnikovas. Projekto administratorė – doc. dr. Jolita Bradulienė, techninės pagalbos specialistė – Simona Bitarytė, finansų specialistė – Lina Bražėnienė.

Pasitelkiant geriausią praktiką, sukurtos modernios studijų programos, skirtos rengti įvairių sričių specialistus, susijusius su Kaspijos jūros aplinkos problemų sprendimu. Šių specialistų rengimas orientuojamas į priemones ir metodus, padedančius stebėti, analizuoti, interpretuoti bei naudoti aplinkos duomenis, kurti metodikas, leidžiančias pagerinti Kaspijos jūros ekosistemos būklę. Šių modulių kūrimas, adaptavimas ir pristatymas vyko tiek aktyviomis priemonėmis, vykstant į dalykinius susitikimus su projekto dalyviais, tiek nuotoliniu būdu – pristatant modulio praktinio įgyvendinimo aspektus.

Projekto pabaigoje jo vykdytojų komanda džiaugėsi, savo patirtį perduodanti mokomųjų leidinių forma. Lietuvos mokslininkų grupė parengė keturias mokomąsias knygas anglų kalba. Pateikiame jų lietuviškus pavadinimus: „Poveikio aplinkai vertinimas“, „Aplinkos procesų modeliavimas ir valdymas“, „Ekologinis dizainas“, „Inovatyvių

produktų komercializavimas, startuolių iniciatyvos būsimiems inžinieriams“. Šie leidiniai jaunosius specialistus supažindina su keliais pagrindiniais aplinkos inžinerijos mokslo nagrinėjimo objektais ir gamtos apsaugos etapais. Supratimas apie technogenės sąlygotą antropogeninį (žmogaus) poveikį gamtinei aplinkai yra svarbus procesams aplinkoje stebėti ir juos prognozuoti matematiniais modeliais. Vėliau tuo pagrįstas supratimas tampa esminiu veiksmu, projektuojant produktus ir identifikuojant jų inovacines savybes.

Projekto sėkmę lemia ne tiek jo rezultatų skaitinė išraiška, kiek jo poveikis kiekvienam iš projekto dalyvių ir bendra nauda, kurią geriausiai atskleidžia laikas. Projektas yra prasmingas tiek, kiek jo vertę suvokia kiekvienas iš jo dalyvių. Tikrąją vertę galima suprasti, tik jaučiant ją širdimi. Pasibaigus projektui ir skaičiuojant jau ketvirtuosius Profesoriaus išėjimo metus, jauti, kad aplinkosaugos dvasia yra gyva. Ji yra čia, tarp mūsų, jo mokinių... Primename ištrauką iš Jono Šelos eilėraščio „Profesorius“, skirtą „Lietuvai pagražinti draugijos“ atkūrimo pirmiui Pranui Baltrėnui atminti (2021 m., rugsėjis).

„Čia aplinkosaugos daigynas,
Čia stiebiasi į šviesą ūgliai,
Čia kruopščiai pildomas žinynas,
Paskirtas mūs planetos būklei <...>.“

Apie autore:

Prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė yra VILNIUS TECH Aplinkos apsaugos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, Aplinkos inžinerijos ir kraštovarkos mokslų

Profesorius P. Baltrėnas

krypties mokslų daktarė, Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorė, vyriausioji mokslo darbuotoja, Bioanglies aplinkosauginių technologijų laboratorijos mokslinė vadovė, Lietuvos mokslų tarybos Gamtos ir technikos mokslų ekspertų komiteto narė, Lietuvos mokslininkų sąjungos narė, VILNIUS TECH Senato narė, Europos Sąjungos Klimato kaitos požiūrių neutralių ir pažangių miestų asamblėjos, Aplinkos apsaugos mokslų tinklo instituto (vok. *EISN-Institute*) Vokietijoje narė, JAV Vydūno jaunimo fondo įsteigtos dr. Arūno ir Irenos Draugelių vardinės stipendijos skyrimo pirmininkė. Ji yra savo Tėvelio, profesoriaus habilituoto daktaro Prano Baltrėno, – Aplinkos apsaugos inžinerijos pradininko Lietuvoje – premijos jauniems tyrėjams steigėja. 102 mokslinių publikacijų, 4 mokslo monografijų autorė arba bendraautorė. Tyrimų kryptys: technogeninis poveikis ir vertinimas, biogeocheminiai procesai aplinkos inžinerijoje.

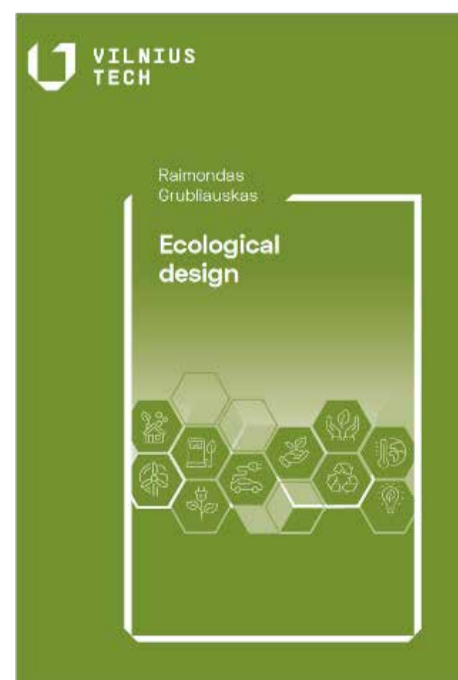
Profesorius habilituotas daktaras Pranas Baltrėnas (1940 08 02 – 2021 01 14)

Pranas Baltrėnas yra vienas iš Lietuvos mokslininkų sąjungos kūrėjų, ilgametis jos tarybos narys, daugkartinis „Mokslo Lietuvos“ autorius, nacionalinių ir tarptautinių mokslinių konferencijų bei kitų mokslo renginių organizatorius, įkūręs tarptautinį pripažinimą pelniusį mokslo žurnalą „Journal of Environmental Engineering and Landscape Management“ (liet. „Aplinkosaugos inžinerijos ir kraštovarkos žurnalas“). Vien 2020 metais „Clarivate Analytics“ duo-

■ Nukelta į 10 p.

ERASMUS + projekto GEOCLIC dalyviai

Projekto GEOCLIC metu parengti leidiniai

Transhumanizmas: problemos ir naujovės

Skyrių veda prof. Dobilas Kirvelis

Singularumo universitetas

Tęsinys. Pradžia – Nr. 12 (721)

„Mokslo Lietuvos“ 2012 m. spalio mėnesį paskelbtame straipsnyje „Biofizika: praeitis, dabartis, perspektyvos ir Lietuvos mokslų klasifikacija“, o 2023 m. spalio mėnesį transhumanizmo skyriuje aptarta žmonijos XXI a. mokslo technologinės raidos specifinė ypatinga – singularumo samprata, ją pateikiant ir schematizuota forma. Technologinis singularumas apibrėžiamas kaip hipotetinis ateities momentas, kai bus sukurtas superintelektas ir per trumpą laiką tarpą įvyks beprecedentė technologinė pažanga

Šios transhumanistinės idėjos įgyvendinimui 2009 m. JAV, garsiajame mokslo ir technologinių inovacijų kūrybos Silicio slėnyje, NASA ir „Google“ įkūrė privatų Singularumo universitetą (SU), skirtą ugdyti technologinės kūrybos lyderius ir organizatorius. SU save laiko pasauline bendruomene, kuri, sprendžiant didžiausius inovacinius iššūkius, orientuojasi į eksponentines technologijas. Šio universiteto mokymosi ir inovacijų kūrimo programos ugdo asmenis ir organizacijas, turinčias kūrybinio mąstymo ir praktinių įgūdžių tinklus, kurti proveržio sprendimus, pagrįstus technologijų naujovėmis: dirbtiniu intelektu, robotika, skaitmenine biologija ar bioinžinerinė kūryba. Numatoma, kad verslininkų, korporacijų, plėtros organizacijų, vyriausybės, investuotojų ir akademinė institucijų bendruomenė taip įgis būtinų, kokybiškai naujų galimybių, leidžiančių kurti geresnę ateitį visiems.

Apie singularumo universitetą Lietuvos

Singularumo universiteto įkūrėjai: ideologas – dr. R. Kurzveilas ir vykdytysis kūrėjas bei vadovas dr. P. Diamandis

plačiojoje žiniasklaidoje beveik nieko neskelbiama. Mūsų jaunimas žino apie Harvardo ir Kalifornijos (JAV), Kembridžo ir Oksfordo (JK) universitetus bei Masačusetso ir Kalifornijos technologijos institutus (angl. Caltech) JAV.

Singularumo universiteto išskirtinumas

Singularumo universitetą įkūrė dr. Peteris H. Diamandis (angl. Peter H. Diamand) ir dr. Reimondas Kurzveilas (angl. Raymond Kurzweil) kaip pelno nesiekiančią organizaciją. Vienas iš „Google“ įkūrėjų Leris Peidžas (angl. Larry Page) parengė jo kūrimosi programą. Silicio slėnyje pastatytas Singularumo universitetas (angl. Singularity University) atidarytas 2009 m. birželį. Jame parengti devynių savaičių trukmės kursai, kurių viena dalis skirta studentams, o kita – vadovams. Čia jie mokosi suderinti savo verslus su naujaisiomis rinkos technologijomis.

Atidarymo proga paskelbtame pranešime teigiama, kad „nuo kitų geriausių pasaulio universitetų ši įstaiga skiriasi tuo, kad nebando užimti pirmąją poziciją konkrečioje mokslo srityje“. Tokios įprastinės disciplinos, kaip teisė, etika ar finansai, čia yra papildomos žiniomis iš modernių mokslo sričių: biotechnologijos, dirbtinio

intelektu, robotikos ir kt. Universiteto tikslas – rengti būsimąją kompanijų prezidentų, universitetų rektorių ir vyriausybės specialistų kartą taip, kad šie jauni žmonės gebėtų dirbti kartu.

SU yra finansuojamas privačių kompanijų lėšomis, įskaitant „Google“, „Genentech“, „Autodesk“, „Cisco“, „Nokia“ ir kt. Kai kurie „Google“ darbuotojai yra SU „steigėjų rato“ dalis, nes kiekvienas jų asmeniškai yra paaugęs bent po 100 tūkst. JAV dolerių. Amerikiečiai šį universitetą apibūdina kaip klasterį, kuris vienija panašiai veikiančių įmonių ir institucijų specialistų grupę, geografiškai artimą, kuriančią tarpusavyje susijusias ir viena kitą papildančias institucijas. 2012 m. SU tapo įvairių kūrybinę naudą teikiančia korporacija, siūlančia švietimo programas ir institucijų bendradarbiavimą. Jame veikia inkubatorius, padedantis asmenims, įmonėms, investuotojams, nevyriausybiniams organizacijoms ir vyriausybiniams institucijoms suprasti pažangiausias XXI a. technologijas. Bandoma išsiaiškinti, kaip jos gali paveikti milijardų žmonių gyvenimą. SU nuo tradicinių universitetų skiriasi dar ir tuo, kad, baigus kursus, neišduoda diplomų. Programų dalyviai gauna ataskaitą apie savo studijų rezultatus ir kursų baigimo sertifikatą.

Išsamiau apie Singularumo universiteto kūrėjus

R. Kurzveilas (angl. Raymond Kurzweil), gimęs 1948 m. vasario 12 d., yra JAV kompiuterių mokslininkas, kelių novatoriškų kompanijų optinių simbolių atpažinimo (OCR), kalbos sintezės ir atpažinimo bei elektroninių sintetatorių kūrėjas. Jaunimui žinomas klavišinis elektroninis pianinas „Kurzweil“. Jis taip pat yra keletą knygų apie sveikatą, dirbtinį intelektą ir futurologinį prognozavimą autorius. R. Kurzveilas yra vienas iš pagrindinių transhumanizmo ir technologinio singularumo teoretikų, tačiau plačiai kritikuojamas dėl savo pareigų ir įvairiakrypčių originalių, bet netikėtų idėjų bei darbų autorius.

Peteris P. H. Diamandis (angl. Peter H. Diamandis), gimęs 1961 m. gegužės 20 d., yra graikų kilmės amerikiečių inžinierius, gydytojas ir verslininkas. Jis yra geriausiai žinomo Xpryzo premijos fondo įkūrėjas, daugybės knygų bendraautoris ir pirmininkas: SU universiteto vykdomasis pirmininkas ir „The New York Times“ bestselerių „Abundance: The Future Is Better Than You Think“, „The Future is Faster than You Think“ bendraautoris. Jis yra buvęs „Zero Gravity Corporation“ generalinis direktorius ir vienas iš „Space Adventures Ltd.“, „Rocket Racing League“ firmų bei kelių kitų tarptautinių kosmoso organizacijų įkūrėjas. Jis taip pat yra Komiteto už kosmoso tyrinėjimą ir plėtrą bei „Human Longevity, Inc.“ pirmininko pavaduotojas.

Lietuvos mokslo institutai transhumanizmo ideologiją ignoruoja, jos nemato ir kol kas net nenori matyti. Tačiau transhumanizmo kūryba ir jos įgyvendinimas Lietuvoje vyksta, nors ir neminint transhumanizmo vardo. Akivaizdžiausias pavyzdys yra Vilniaus universiteto (VU) studentų sintetinės biologijos „Vilnius iGEM“ kūrybinė veikla. VU iGEM jaunimo komandos dalyvauja pasauliniuose konkursuose ir juose laimi prizines vietas. Be to, VU Gyvybės mokslų centras dar nuo Gyvybės mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros atsiradimo 1962 m., savo moksliniais biofizikos (neurobionikos) tyrimais akivaizdžiai vystėsi transhumanizmo link.

ASMENYBĖS IR SUKAKTYS

Dr. Dalia Triponienė

Habil. dr. Ingė Lukšaitė

Habil. dr. Ingė Lukšaitė

„Universiteto įkvėpta: atsiminimai apie gydytoją Dalią Triponienę“. Knygos sudarytojas – prof. dr. Vytautas Triponis. Kaunas, leidykla „Morkūnas ir Ko“. 2023, 250 p.

Šios knygos sutiktuvės yra ypatinga galimybė apmąstyti laiką, kuriame gyvenome ir dar gyvename. Dauguma 2024 m. sausio 25 d. susirinkusiųjų Medicinos bibliotekos salėje yra Vytauto arba Dalios bendrakursiai arba bendradarbiai, kartu nuėję ilgą kelią. Dalią pažinojau nuo 1955 m., esu jos bendraklasė. Draugavome tai nutoldamos, tai vėl suartėdamos 66 metus.

Šį vakarą žvelgiame į šviesų paminklą – knygą, skirtą jai. Ši knyga yra daugeliu požiūrių ypatinga. Ji parašyta jos vyro Vytauto Triponio, gerai pažinėjusio Dalią, širdimi. Labai autentiška, atverianti langą į sudėtingą pokario ir sovietinio laiko gyvenimą, atskleidžianti Dalios asmenybę, šeimos, bendradarbių tarpusavyje santykius, pasišventimą darbui ir tų asmenybių, kurios buvo šalia, augino ir dirbo žmonių labui, pašlovinimą. Knyga pagerbia ir Dalią, ir šalia buvusius iškilus gydytojus – mokytojus ir bendradarbius.

Knyga yra dvigubai autentiška. Vytautas išstudijavo Dalios archyvą, rado neskelbtų

jos tekstų, jos minčių įvairių renginių programų parašėse, papildė skelbtų straipsnių mintimis, prisiminė svarbių klausimų svarstymus ir nuomones. Knyga yra lyg Dalios minčių ir studijų tąsa. Jos asmenybės – ne tik išorės, bet ir vidaus pasaulio portretas yra autentiškas. Antra vertus, pats autorius buvo ir yra bendramintis, gerai supratęs Jos siekius, darbo tikslus ir kelius jiems pasiekti. Autorius apibrėžia Dalios vidaus pasaulio bruožus, pats juos jautęs ir patyręs. Daugelį darbų jie abu yra dirbę kartu, sutartinai ir ta bendra patirtis yra vienas iš knygos šaltinių.

Knyga yra paminklas ne tik Daliai, bet

■ Nukelta | 8 p.

ASMENYBĖS IR SUKAKTYS

Dr. Dalia Triponienė

■ Atkelta iš 7 p.

ir jos mokytojų kartai, jos kartos medicams, kurie, nepaisydami sveikatos apsaugos sistemos ydų, menkų to meto medicinos techninių galimybių, savo darbą skyrė gydytojų tarnystei. Dalios žodžiais tariant, „gydytojo tarnystė – tai nenugalimas noras iš visų jėgų padėti kenčiančiam ligoniui, mylėti žmogų, mokėti atsidėti savęs ir valingai, sąžiningai vykdyti savo pareigą“. Tose keliuose kartose būta ypač pasišventusių gydytojų darbui, kurie gebėjo dirbti aukščiausios kvalifikacijos lygiu, stengėsi maksimaliai rezultatyviai veikti tomis sąlygomis, kurias diktavo politinės ir socialinės aplinkybės. Jie stengėsi išradingai ir aktyviai išnaudoti kiekvieną galimybę keisti tas darbo sąlygas. Žvelgiant iš aštuonių dešimtmečių perspektyvos, matyti, kad jie ėmėsi gyvenimo šeiminių vaidmens, buvo ne tik vykdytojai, kuriems veiklą diktavo aplinkybės. Dalia 2012 m. laiške medicams dėkojo gydytojams, „kuriantiems aplinką, kurioje atsiranda ir didėja aistra siekti tobulybės, gelbstint ligonio gyvybę“. Ji jautėsi tos aplinkos, to rato dalimi.

Knygoje nėra nė žodžio apie gydytojo nuovargį, kuris lydėjo ilgus metus tuos, kurie pasirinko valingai ir sąžiningai tarnystę. Atsimenu, kartą Dalia pasakojo, kad jie abu ieškojo būdų, kaip pasiekti, kad trumpa miego trukmė būtų kokybiškesnė ir kad trumpas miego valandos teiktų reikalingą poilsį. Jie bandė miegoti šilto vandens vonioje, bet, kiek žinau, eksperimentas nepasiteisino. Nuovargį reikėjo nugalėti.

Šios gydytojų tarnystės žmonėms pašlovinimas yra šerdis, jungianti abi knygos dalis: pasakojimus apie Dalios, jos gydytojų šeimos ir Vilniaus medicinos draugijos istoriją bei veiklą. Dalios Triponienės ypatinga domėjimosi sritis, studijų baras, knygos autoriaus žodžiais tariant, „nauja vaga, greta jos profesinio gyvenimo tėkmės“ buvo Vilniaus medicinos draugijos istorija, jos veiklos atgaivinimas ir darbas joje. Ji tyrinėjo išlikusius draugijos dokumentus, rinko žinias apie ją, parašė ir paskelbė tris

studijas apie draugijos istoriją. Ji žavėjosi XIX a. gydytojais, kurie paskelbė draugijos darbo moto: „Tarnauti mokslui ir gimtajam kraštui.“ Net Rusijos imperijos valdomoje Lietuvoje jie tarnystę gimtajam kraštui laikė verta savo gyvenimo.

Telefonu ji žavėdamasi man pasakojo apie XIX a. draugijos gydytojus, jų asmenybes, biografijas, jų pažiūras ir pasišventimą žmogui. Ypatingą įspūdį jai (ir man) padarė Julijonas Ticijus (1818–1898). Jo išmintis, Dalios prikelta iš užmaršties, gali būti atrama ir mūsų amžiaus žmogui, bandančiam suvokti žmogaus paskirtį visuomenėje ir įprasminti būtį: „Mes visi einame sunkiu keliu: priekyje – nuolatinė kova su griovėjais, iš paskos seka visuomenės teismas, bet ne visada teisingas...“

Bandant pažvelgti istoriko akimis į tą laiką, kuris pulsuoja iš autoriaus žodžių šioje knygoje, galima tarti, kad dar gyva, bet baigiasi epocha, trukusi kelis šimtus metų, kai dalies gydytojų valia medicina žvelgė į žmogų, kaip į visumą, aprėpė dėmesiu ir jo fizinę, ir dvasinę pusę, mediciną vertino kaip tarnystę, kurioje gyvavo pagarba ir meilė žmogui. Ši medicina buvo humanistinė. Šios epochos asmenybės buvo XIX a. Vilniaus medicinos draugijos iškiliųjų, o XX a. – Dalia, jos mokytojai ir bendradarbiai.

XXI a. atnešė nepaprastą techninę pažangą, kuri leidžia pažinti žmogaus fizinę būklę, tiksliai ir greitai diagnozuoti ligą, bet patį žmogų, jo visumą paliko paraštėse. Ipolitito

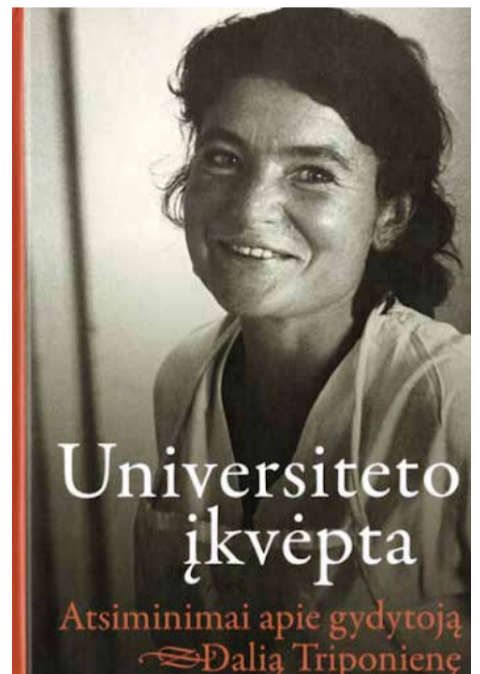
Jundzilo (1846–1898), nueinančios XX a. kartos gydytojų, Dalios ir knygos autoriaus žodžiais tariant, „reikia gydyti žmogų, o ne jo dalis...“ ir neužmiršti jo paties. Matyt, svaiginančiai greitas medicinos aparatūros vystymasis, gilėjanti, bet ir siaurėjanti gydytojų specializacija trukdo apmąstyti santykio su žmogumi keitimąsi ir būtinybę jį iš naujo rasti. Poreikis grąžinti mediciną, kaip kultūros sritį, į humanitariką, į jos humanistines vėžes yra šios knygos šerdis, jungianti visus knygos tekstus – užduotis ateinančiai kartai. Tai – orientyras ateičiai.

Profesorius Vytautas Sirvydis (kalba knygos sutiktuvėse):

„Šioje knygoje atradau keletą nuostabių dalykų. Pirmiausia tai labai retas dalykas, kad vyras parašytų knygą apie savo žmoną. Aš nesu to sutikęs. Bet svarbiausia, kad ši knyga parašyta su labai didele meile. Tai meilė žmonai, Vilniui, universitetui. Meilė Lietuvai, meilė Lietuvos žmonėms. Iš šios knygos dvelkia didelis patriotizmas, taip pat išreikštas per žmones. Žmonės Lietuvoje – ypač geri. Atsitikus bėdai, padeda, priglaudžia. Knygoje rašoma apie daugelį žmonių, istorinių asmenybių, kurias Dalia labai gerbė. Per tai labiausiai parodyta ir jos asmenybė. Tik abiejų meilė vienas kitam ir leido pasiekti tokių aukštų rezultatų ir medicinoje, ir gyvenime ir vienam, ir kitam. Ir tai yra svarbiausias knygos privalumas.“ ■

Dr. Dalia Triponienė

Knyga apie D. Triponienę

Knygos sutiktuvėjų renginio dalyviai

Ir vienas lauke – karys Habil. dr. Valerijos Čepulytės 120-mečiui

Habil. dr. Valentinas Baltrūnas

Šiemet minime žymios lietuvių geologės ir geomorfologės habil. dr. Valerijos Čepulytės (1904–1987) 120-metį. Jos nuveiktus darbus vertinant iš profesinės ir mokslinės pusės, akivaizdžiai matomi trys pagrindiniai stulpai, jos įkalti geomokslų srityje. Bene anksčiausiai įkaltas aprėpė nuo mūsų krašto apledėjimų laikų likusių ledyninės kilmės moreninių sluoksnių nuotrupinės

medžiagos petrografinės sudėties tyrimus, atskleidusius ledynų slinkimo kryptis ir kelius. Šių tyrimų išvados buvo išdėstytos pirmojoje mokslų kandidato (dabar – daktaro) disertacijoje (1946).

Antrasis stulpas – artimas pirmajam ir apima krašto paviršiaus tyrimus bei pirmojo Lietuvos geomorfologinio žemėlapiu sudarymą (1953). Trečiasis, atraminis, stulpas – Lietuvos paleogeomorfologiniai tyrimai, nustatant po įvairaus amžiaus ledyninių nuogulų dangomis palaidotus paviršius, o tarp jų – skirtingų apledėjimų sukrautus mūsų aukštumų pamatus, dabar jau palaidotų senųjų upių slėnius ir ledynų išgraužtus kanjonus. Visus šių trijų kryptių tyrimus V. Čepulytė 1969 m. apibendrino daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertacijoje. Lietuvos mokslo istorijoje šis faktas fiksuotas kaip vienas pirmųjų tarp mokslininkų, siekusių habilituoto daktaro laipsnio (Voverienė, 2019).

Žinoma, paminėti pagrindiniai tyrimų „stulpai“ yra sąlyginiai, daugiau ar mažiau tarpusavyje susiję, kartais siejami su konkre-

čiais praktiniais klausimais, pavyzdžiui, kvartero periodo stratigrafija (apledėjimų seka ir skaičius), gamtosaugos, požeminio vandens išteklių ir kitais klausimais. Įdomu, kad besidominantys V. Čepulytės darbų bibliografija užfiksuota tik 2 jos kolektyviniuose straipsniuose iš 77. Panašu, kad ji nemėgo kolektyvinių darbų. Toks individualaus darbo stilius, žinoma, atėjo ir kaip tradicija dar iš prieškarinio metu, ir kaip savitas mokslinio darbo būdas.

Būsimoji mokslininkė V. Čepulytė gimė 1904 m. vasario 24 d. Rusijoje, Sankt Peterburge, Augustino Čepulio ir Cecilijos Papšytės-Čepulienės šeimoje, kuri 1919 m. grįžo gyventi į savo gimtinę – Lazinkų ir Galalaukių kaimus tuometiniame Tverės valsčiuje. Dokumentuose pavardė ir vardas buvo užrašyti lenkiškai – *Czepulisówna Walerja*. Augo net aštuonių vaikų šeimoje, kurioje, deja, išgyveno tik Valerija ir jos jauniausias brolis Julius. Pradinį lietuvišką pradžiamokslį ji įgijo dar Sankt Peterburge, ten baigė ir tris Kotrynos gimnazijos klases. Šeimai sugrįžus į Lietuvą, Valerija pradėjo

mokytojauti. Darbavosi Malikų, Kėriškių, Guntauninkų ir kitose kaimo pradžios mokyklose. Dėl mokytojavimo lietuviškose mokyklose ji pateko į tuo metu Lenkijos okupuotame krašte veikusios policijos akiratį.

1924 m. Valerija įstojo į Vilniaus lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojų seminarijos trečią kursą. 1927 m. gavusi seminarijos baigimo atestatą, norėjo tęsti mokslus, tačiau gyvenimo aplinkybės vertė ir toliau darbuotis kaimo mokyklose. 1933 m. bandė stoti į Varšuvos universitetą, deja, ten netiko lietuviškos mokytojų seminarijos baigimo atstatas. Tačiau po metų ji Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje eksternu sėkmingai išlaikė visus egzaminus ir tais pačiais metais įstojo į Vilniaus Stepono Batoro universiteto Gamtos-matematikos fakulteto geografijos specialybę. Geografijos studijas baigė 1939 m., apgindama darbą „Gardino žemės šiaurės rytai. Geografiniai bruožai“ ir įgydama filosofijos magistro laipsnį.

Nors darbo pavadinimas buvo

■ Nukelta į 9 p.

Ir vienas lauke – karys Habil. dr. Valerijos Čepulytės 120-mečiui

Valerija Čepulytė
(Iš knygos „Lietuvos geologai“, Vilnius, 2008)

■ Atkelta iš 8 p.

„geografiškas“, tačiau nagrinėjama medžiaga buvo geologinė, susijusi su buvusio ledynmečio suformuotomis morenomis ir jų nuotrupinės medžiagos petrografine analize. Tuo metu Vilniaus universitete veikė stipri geologų petrografų grupė, kurioje ir darbovosi būsimoji mokslininkė. Įdomu tai, kad ir domėdamasi geologija, Valerija daug dėmesio skyrė literatūrinei veiklai. Paminėtini V. Čepulytės to meto literatūriniai bandymai, kartu su Mykole Krinickaite rašant scenos kūrinius klotimo teatrams. Žinomi devyni tokie kūriniai, iš kurių išspausdinta buvo tik trijų veiksnių komedija „Išmakė“ (su M. Krinickaite, pastatyta 1936 m., išleista 1937 m.). Tuo metu taip pat buvo parašyta pjesė „Tarp lūšnų“ (su M. Krinickaite, pastatyta 1937 m.), vaidinimai vaikams – „Užauginai kovotojus“ (su M. Krinickaite, pastatyta 1939 m.) ir „Sigutė“ (su M. Krinickaite, pastatyta 1943 m.) bei kt.

Nors ir baigė universitetines studijas, V. Čepulytė ir toliau dirbo pedagoge mokyklose. 1940–1941 m. ji vadovavo Birutės (lietuvių mergaičių) gimnazijai Vilniuje.

Pirmųjų ekspedicijų Gardino krašte dalyviai (1955–1958). Iš kairės: V. Čepulytė, V. Gudelis, L. Micas, D. K. Galvydytė, V. Vonsavičius, A. Vala (1955). Iš Geologijos ir geografijos instituto archyvo.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui Lietuvoje, netekusi turėto darbo, ji vėl įstojo į Vilniaus universitetą, tik šį kartą į Geologijos skyrių, o netrukus buvo įdarbinta ir asistente neseniai įsteigta Geologijos ir geografijos institute, vėliau – Geologijos institute, kuriame ir liko iki pat mirties – 1987 m.

Ir Geologijos skyriui, ir Institutui tuo metu vadovavo profesorius Juozas Dalinkevičius, tapęs jaunosios tyrėjos mokslinės veiklos krikštatačiu. Įdomus jų susirašinėjimas, ypač pirmaisiais karo metais:

„1941-XII-28 d.,
Didžiai Gerbiamas Profesoriau,
Manau, kad Tamstai įdomu, kas pas mus girdėti. Viskas tvarkoje. Įsilaužimų nebuvo. Nelaukti svečiai nepasirodė. Dobrovolskio dar nėra. Karveliui išvykti nepasisėkė. Klivickas dviračiu išvažiavo. Bucevičiūtė ir šventėse buvo atėjusi pasižiūrėti. <...>

Per vėlai patekau į Institutą. Ar būsiu geologe? Na, tokia, kuri pasitenkintų vieno baseino fosilijų krapštymu, tai tikrai ne. Ben-

drai geologe būsiu, jei gyvenimas nepašauks manęs kitur. Geologija kaip ir geografija – tai mano asmeninis, subjektyvus, tiesiog organinis reikalas. Pas mane stipriai išvystytas erdvės pajutimas. Aš, pone Profesoriau, nemoku galvoti apie tylų kaimo kapinyną su čerškiančiais žiogais. Uždusčiau jame. Aš noriu, kad po mano mirties sudegintų mano kūną ir pelenus išbarstytų į visas keturias pasaulio šalis. Tikrumoje niekad negalvoju apie mirtį ir visiškai jos nebijau. Taip. Tai laikas, sveikata, gyvenimo sąlygos ir nulems mano geologinių užsimojimų realizavimą. <...>“ (Cituoja iš: Valė Čepulytė. „Akademikas Juozas Dalinkevičius. Laiškai, prisiminimai“. Sud. A. Grigelis. Vilnius, 2014.)

Pirmoji laiško ištraukos pusė – tarsi pokalbis užuominomis (tarp eilučių) apie fakulteto darbuotojų veiklą okupacijos sąlygomis, karo, atnešusio labai daug rūpesčių dėl fakulteto patalpų ir muziejinių kolekcijų išsaugojimo, pradžioje. O antroji ištraukos pusė – tai jauno žmogaus net labai atviras, bet nuoširdus

pasisakymas gyvenimo prasmės klausimu.

V. Čepulytė nevengė visuomeninio darbo, dar jaunystėje (1930) buvo išrinkta į Švenčionių mokytojų sąjungos skyriaus valdybą ir tapo jos išdininke. Studijuodama universitete, buvo aktyvi Vilniaus lietuvių studentų sąjungos narė, rašė straipsnelius į „Vilniaus žodį“. Sovietinės okupacijos metais V. Čepulytė ne kartą buvo išrinkta Vilniaus miesto deputate (1948–1955), o 1955–1958 m. buvo Aukščiausiosios Tarybos deputatė. Dalyvavo Moterų taikos šalininkų II suvažiavime Maskvoje (1959), Baltijos šalių Taikos savaitėje Rytų Vokietijoje (Rostoke, 1959 m.), buvo daugelio mokslinių tarybų, sąjungų, komisijų ir draugijų narė. Už mokslinį darbą ir visuomeninę veiklą ji ne kartą apdovanota. 1965 m. V. Čepulytei suteiktas nusipelnusio kultūros veikėjo garbės vardas (O. Kondratienė, „Geologijos akiračiai“, 2004, Nr. 1; „Lietuvos geografai“, LGD, 2007).

Galima pridurti, kad V. Čepulytės visuomeninės-politinės karjeros sovietiniais metais pradžia sietina su 1940–1941 m., kai ji direktoriavo reorganizuotoje Vilniaus 2-ojoje mergaičių gimnazijoje, trumpai buvo Švietimo liaudies komisariato Pradinių ir vidurinių mokyklų valdybos viršininkė. Nuo 1954 m. – TSKP narė, bet nepasukusi partinės karjeros keliu. O. Kondratienė savo prisiminimuose („Geologijos akiračiai“, 2004, Nr. 1 ir 3) gerai atskleidė jos laipsnišką nusivylimą „partiniais“ (taip pat ir „partinės“ spaudos) reikalais, nutolimą nuo jų ir visišką atsidavimą moksliniam darbui. Vėlesniais metais kolegas stebinęs jos telefoninio ryšio ar magnetofono įrašų ignoravimas, ko gero, sietinas su karčia patirtimi to meto politinėje aplinkoje.

V. Čepulytės gyvenimas, mokslinė ir visuomeninė veikla liudija ją buvus tvirto charakterio asmenybe, kantriai ir ištikimai žengusia mokslo keliu, kuriame būta ir jos tyrimų rezultatų kritikos bei ignoravimo. Tačiau ji niekada nenuleido rankų, gynė savo mokslinius įsitikinimus, kurie lekiant dešimtmečiams vėl aktualizuojami ir pripažįstami. V. Čepulytės gyvenimas patvirtina žinomą patarlę: „Ir vienas lauke – karys.“ *Autorius yra Gamtos tyrimų centro mokslininkas.* ■

Sesuo Marija Margarita: tarnauti Lietuvai

Doc. dr. Judita Puišio

Pabaiga. Pradžia – Nr. 2 (733)

Vasaros atostogoms suvažiavusios į Motinos namus, visos seserys ir likusios kandidatės, atvykusios iš Skrantono, tęsė mokslus: vienos mokėsi lietuvių kalbos, kitos – muzikos, trečios – religijos ir kitų būsimosioms vienuolėms

reikalingų dalykų, praktikavosi atlikti namų ruošos darbus. Antroje vasaros pusėje prasidėjo aštuonių dienų rekolekcijos, kurias vedė kun. A. Stasiukynas. 1911 m. spalio 15 d. Kotryna Milevičiūtė (būsimoji sesuo Marija Margarita) Čikagoje davė įžadus ir priėmė Šv. Kazimiero seserų abita.

Šv. Kazimiero akademija Čikagoje

1913–1922 m. sesuo Marija Margarita mokytojavo Šv. Kazimiero akademijoje, ėjo akademijos vedėjo pareigas. Tuo metu Čikagos Šv. Kazimiero vienuolynas ir akademija buvo įsikūrę atskirose pastato dalyse. Pirmoji pastato dalis buvo pradėta statyti dar 1909 m., o antroji dalis baigta 1921 m. Keturių aukštų mūriniame pastate buvo moderniai įrengti 58 kambariai. Pirmame aukšte veikė poilsio kambarys, valgomieji, muzikos kambariai, namų ruošos kambarys ir virtuvė. Antrajame aukšte buvo biblioteka,

chemijos, fizikos ir biologijos laboratorijos, pamokų kambariai, muzikos kambariai ir viešasis kambarys. Trečiajame aukšte buvo laikinoji koplyčia ir auklėtinių miegamieji. Akademijoje buvo mokoma tikybos, matematikos, gamtos, fizikos, chemijos, istorijos, lietuvių, lotynų, anglų, prancūzų, ispanų ir vokiečių kalbų. Taip pat buvo mokoma muzikos, piešimo, dramos ir namų ruošos bei fizinio lavinimo. Joje dirbo dvylika mokytojų. Seseriai Marijai Margaritai vadovaujant Akademijai, vienuolija išaugo iki 200 narių. 1918 m. gruodžio 15 d. mirus kun. Antanui Stasiukynui, Šv. Kazimiero seserų kongregacijos kapeliono pareigas perėmė kun. dr. Petras Pranciškus Bučys, o kolektořiumi tapo kun. Fabijonas Kemėšis, vėliau tapęs ir Lietuvoje žinomu mokslininku.

Į Lietuvą

Dar 1916 m. rugsėjo 20 d. Akademijoje apsilankė kunigai Juozas Tumas-Vaižgantas

ir Žilinskas. Jie paprašė, kad kelios seserys pradėtų darbą Lietuvos mokyklose. 1916 m. lapkričio 29 d. buvo išsiųstas laiškas į Romą su prašymu seserims suteikti leidimą atvykti į Lietuvą. Nors atsakymas atėjo 1917 m. sausį, jis nepasiekė nė vieno Lietuvos vyskupo. Amerikai paskelbus karą Vokietijai, seserų kelionė neįvyko.

1919 m. rudenį iš Lietuvos atvyko kun. kanauninkas J. Laukaitis su Lietuvos vyskupų prašymu. 1919 m. gruodžio 15 d. sesuo Marija Margarita susitiko su jo ekselencija Čikagos arkivyskupu J. Mudelein, tačiau šis pareiškė, kad neturi pakankamai seserų net Amerikoje lietuvių mokykloms. Kokios diplomatinės derybos vėliau vyko tarp Kauno, Romos ir Čikagos, lieka paslaptimi, tačiau 1920 m. gegužės 10 d. buvo pranešta, kad seserys, pareikalavus Romai, privalo ruoštis į Lietuvą.

1923 m. sesuo Marija Margarita išvyko

■ Nukelta į 10 p.

Sesuo Marija Margarita: tarnauti Lietuvai

■ Atkelta iš 9 p.

į Lietuvą vadovauti seserų kazimieriečių kartu su „Saulės“ švietimo draugija Kaune kuriamai „Saulės“ mergaičių progimnazijai. Nuo 1923 m. spalio 11 d., remiantis švietimo ministro įsakymu, sesuo Marija Margarita pradėjo eiti Kauno „Saulės“ mergaičių progimnazijos direktoriaus pareigas. 1923–1924 mokslo metais ji turėjo 6, o kitais – 8 pamokas. Jos iniciatyva 1925 m. rugpjūčio 1 d. „Saulės“ mergaičių progimnazija įgijo gimnazijos, o nuo 1926 m. liepos 14 d. – valstybinės mokyklos teises.

„Saulės“ mergaičių progimnazijai tapus gimnazija, sesuo Marija Margarita toliau dirbo direktore ir mokytoja. Per šiuos trejus metus ji taip pat dėstė fiziką ir chemiją „Saulės“ mokytojų seminarijoje. Pasinaudodama JAV įgyta praktika, sesuo Marija Margarita stengėsi mokykloje daug dėmesio skirti praktiniam rengimui. Jos pasiūlyta mergaičių mokymosi ir auklėjimo sistema turėjo suteikti kuo daugiau praktinių žinių, kurios mergaitėms praverstų ateityje, taip pat jai vadovaujant „Saulės“ gimnazijoje buvo skiriamas išskirtinis dėmesys muzikai – moksleivės privalėjo po dvi valandas per savaitę lankyti chorą. Gimnazijoje buvo privaloma vokiečių kalba, o antroji užsienio kalba – anglų arba prancūzų. Moksleivių tėvams pageidaujant, nuo 1927 m. nuo V iki VII klasės buvo mokoma lotynų kalbos. VII ir VIII klasėse pradėta dėstyti namų ruošą. Moksleivės augino gėles ir medelius, gimnazijos kiemą puošė gražiai prižiūrimas darželis. Moksleivės rinko ir prižiūrėjo uolienu ir mineralų rinkinius.

Gimnazijos direktorė sesuo Marija Margarita pasižymėjo ne tik išprusimu, bet ir inteligencija, kuri turėjo didelės įtakos ne tik gimnazijos mokytojams, bet ir moksleivėms. Jos kilnumu, tvarkingumu, gražia eiseną ir aristokratiškais manieromis žavėjosi ne viena moksleivė. Sesuo sukūrė savitą mokymo ir auklėjimo sistemą. Net jai išvykus, jos įvesta „margaretiška“ tvarka ir dvasia išliko per visą gimnazijos gyvavimo laikotarpį. Visuomenė, ypač moksleivių tėvai, vertino ugdymo naujoves, todėl mielai leido savo dukras mokytis į Šv. Kazimiero „Saulės“ mergaičių gimnaziją.

Sesuo Marija Margarita gyveno amerikietišku stiliumi. Į tėvų komitetą ji įtraukė žinomo laisvamano profesoriaus Gudaviciaus žmoną ir pulkininką Jackevičių, kuris buvo ypač nepalankus prelatui K. Olšauskui. Jos iniciatyva seminarijoje mokėsi skirtingų pilietybių ir tikėjimų išpažinimo mokinės. Tačiau tai keldavo įtampą tarp gimnazijos direktorės ir „Saulės“ švietimo draugijos primumo prelatu kun. Konstantino Olšausko.

Atsižvelgdama į „Saulės“ draugijos centro valdybos ir „Saulės“ mergaičių gimnazijos tėvų prašymus, Amerikos pilietei Margaritai Milevičiūtei (seseriai Marijai

M. Margarita Milevičiūtė.
Iš prof. Stanislovo Sajausko kolekcijos

Margaritai) Švietimo ministerija leido eiti direktoriaus pareigas iki 1926–1927 mokslo metų pabaigos. Tačiau, nepaisant gero darbo įvertinimo, vykdant ministerijos sprendimą, iš šių pareigų ji buvo atleista.

Sudie, Lietuva

1928 m. birželio 16 d. sesuo Marija Margarita buvo atleista iš direktoriaus pareigų ir atšaukta į Čikagą, nors ją užstojo ne tik mokytojai, bet ir moksleivių tėvų komiteto nariai. Seseriai išvykstant į JAV, geležinkelio perone moksleivės su ja atsisveikino su ašaromis akyse. Sesuo Marija Margarita, 1928 birželio 20 d. išplaukusi laivu „Olimpija“ iš Šerburio (Cherbourg) uosto Prancūzijoje, į Niujorką atvyko 1928 liepos 26 d. Jos atvykimą patvirtina ir keleivių sąrašas. Vėliau Marija Margarita persikėlė į Čikagą.

Po kurio laiko, negalėdama susitaikyti su Šv. Kazimiero vienuolijos sprendimu, kai nebuvo atsižvelgta į jos nuveiktus darbus tiek JAV, tiek Lietuvoje, po ilgų apmąstymų 1928 m. rugpjūčio 14 d. sesuo Marija Margarita ryžosi palikti vienuolyną, tačiau oficialiuose dokumentuose pasiliko Margaritos vardą. Vienuolynė išlikusiame susirašinėjime randame užuominą, kad, jeigu kun. Antanas Stasiukynas būtų gyvas, greičiausiai ir sesuo Marija Margarita, prisimindama jo išreikštą pagarbą, nebūtų palikusi vienuolyno. Šv. Kazimiero vienuolijos seserų motinė 1938 m.

Šv. Kazimiero vienuolynas Čikagoje

Šv. Marijos akademija Skrantone

gruodžio mėn. vyresniajai M. Alfredai laiške rašė, kad „atrodo labai visiškai pasikeitusi ir nusivylusi, nesirūpinanti savo sveikata“.

Tačiau Margarita ir toliau liko pedagoge, dirbo aštuonių skyrių valstybinės mokyklos direktore. Ji nepaprastai gražiai prižiūrėjo savo senus tėvelius, išliko labai pamaldi, kasdien dalyvaudavo šv. Mišiose ir priimdavo šv. Komuniją. Kaip mini vienuolyno motinė, Margarita pasižymėjo ypatingu pamaldumu, todėl jos pasitraukimą ji laiko labai dideliu nuostoliu Šv. Kazimiero kongregacijai. Apgailestaujama, kad Margarita savo jėgas ir talentą atiduoda kitataučių švietimui, kai to ypač reikia Lietuvai. Laiško autorė prašė vyresniąją seserį M. Alfredą vėl kviesti Margaritą vykti į Lietuvą, „nelaukiant kitų metų“.

Laiške, rašytame 1930 m. gruodžio 11 d., pati Margarita užsimena, kad labai norėtų turėti bent keletą kultūrinių draugių, su kuriomis galėtų bendrauti. Nors jai patiko mokytojauti Amerikoje, tačiau, anot jos, „vietiniai yra kitokie“. Nors ją supo daug darbų, kuriuos privalėjo nudirbti, visą likusį laisvalaikį Margarita skyrė knygoms. Nuo 1930 iki 1943 m. dirbo mokyklos vadove ir gyveno kartu su tėvais. Tačiau prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas pakeitė Margaritos gyvenimą. Karo akivaizdoje moterys buvo raginamos įsiliesti į inžinerijos ir mokslo sritį. 1943 m. mirus tėčiui Ignotui, būdama jau 48 metų amžiaus, Margarita paliko mokyklos vadovo pareigas ir pradėjo dirbti „S Government at Fort Monmouth“, Squier laboratorijoje, New Jersey valstijoje, vienoje iš lyderiaujančių valstybės nacionalinio saugumo komercinių partnerių. Inžiniere dirbo iki 1954 m. Kiekvieną savaitgalį ji grįždavo namo, kad pabūtų su mama.

Mamai mirus, Margarita apsisprendė grįžti į pedagoginį darbą ir į Šv. Kazimiero vienuolyną. Atlikusi vienerių metų noviciatą ir gavusi popiežiaus dispensą, Margarita davė amžinuosius įžadus ir gavo sesers M. Margaritos Onos (M. Margaret Anne) vardą. Ji mokytojavo Šv. Kazimiero vienuolijos aukštesnėse mokyklose, vėliau dirbo Omahoje, Nebraskos valstijoje, o nuo 1968 iki 1974 m. vėl dėstė fiziką ir chemiją Či-

kagoje, Marijos aukštesniojoje mokykloje (Maria High School). Jos buvusi mokinė Linda Scheufler prisiminė: „Fizikos mus mokė graži mokytoja, kurios pavardės tada nežinojome. Pamokos buvo labai įdomios, bet sunkios.“

Silpstant sveikatai, Margarita išėjo į pensiją, bet nenustojo visais būdais padėti mokytojams. Sugrįžusi į Šv. Kazimiero vienuolyną, atsinešė ir socialinio draudimo įmokas, nes dirbdama kiekvieną mėnesį mokėdavo nustatytą mokesť. Sukauptas senatvės pensijos išmokas ir savo lėšas bei pinigus, gautus pardavus tėvų namus, Margarita paskyrė vienuolynui. Šios lėšos buvo skirtos vienuolyno reikalams ir vyresniųjų vienuolių išlaikymui, nes seserys negaudavo pensijos.

Dėl širdies nepakankamumo Margarita buvo paguldyta į Šv. Kryžiaus ligoninę (Holy Cross Hospital). Mirė 1979 m. spalio 31 d., sulaukusi 86 metų. Laidotuvių Mišios įvyko 1979 m. lapkričio 5 d. Motinos namų koplyčioje. Į paskutinę kelionę Margaritą palydėjo sesuo Ona (Anna Zubricki) su šeima, brolis Jurgis (George) su šeima, sūnėnas kun. mag. F. J. Melevage, dirbantis Mičigano mieste Notre Dame bažnyčioje, sūnėnas Bernardas ir dukterėčia Virginija. Sesuo Marija Margarita (Margaret Anne Melavage) SSC palaidota Šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje. Laidotuvių kalbą pasakė sesuo M. Zalot, kuri taip pat mokė chemijos ir fizikos, o su seserimi Marija Margarita bendravo iki pat jos mirties.

Kas iš tikrųjų buvo Kotryna Milevičiūtė – vienuolė Marija Margarita? Dar 1978 m. Šv. Kazimiero mokykloje leistame žurnale ji lyginama su Einšteinu, Marija Salomėja Skłodovska – Kiuri (Maria Salomea Skłodowska-Curie), su šventąja misioniere Motina Pranciška Ksavera Kabrini (Frances Cabrini, 1850–1917) ir kitais, pažymint, kad šiuos skirtingus asmenis galima atrasti viename Margaritos asmenyje. Ji buvo mokytoja ir mokslininkė, aukštos moralės lietuvių kilmės amerikietė, gebėjusi sakyti „ne“ neteisėbei ir blogiui. Sesuo Marija Margarita – akimirka Lietuvos padangėje žybtelėjusi žvaigždė, palikusi ryškų pėdsaką Lietuvos švietimo istorijoje. ■

Palikimas tęsti aplinkosauginį visuomenės švietimą

■ Atkelta iš 6 p.

menų bazėje referuota 12 publikacijų, kurių autorius arba bendraautoris yra profesorius P. Baltrėnas.

P. Baltrėnas gimė 1940 m. rugpjūčio 2 d. Savitiškyje (tuometiniame Smilgių valsčiuje). 1948 m. su šeima buvo ištremtas į Sibirį. Mokėsi Krasnojarsko sukarintoje upeivystės mokykloje, keturias vasaras plaukiojo Jenisėjumi. 1962 m. baigė mokyklą ir grįžo į

Lietuvą, dirbo Nemuno laivininkystėje. 1963 m. įstojo į Leningrado vandens transporto instituto Laivų mechanikos neakivaizdinį skyrių. Grįžęs į Lietuvą, 1969 m. baigė Kauno politechnikos institutą. 1969–1978 m. – Kauno politechnikos instituto dėstytojas. Nuo 1978 m. – Vilniaus Gedimino technikos universiteto (iki 1990 m. – Vilniaus inžinerinis statybos institutas) dėstytojas. Nuo 1993 m. – Aplinkos apsaugos katedros

vedėjas, nuo 1990 m. – profesorius. 1993 m. P. Baltrėnui suteiktas habilituoto technologijos mokslų daktaro vardas.

1994 m. – Lietuvos mokslo premijos laureatas. 2001 m. apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. Nuo 1992 m. – Ukrainos technologinės kibernetikos mokslų akademijos narys, nuo 1994 m. – Tarptautinės ekologijos ir žmonių saugos mokslų akademijos,

nuo 1995 m. – Rusijos šalčio akademijos užsienio narys. 2003 m. Sankt Peterburgo miškų ūkio akademija P. Baltrėnui suteikė garbės daktaro vardą. 2007 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacija (WIPO) už išradybinę veiklą įteikė aukso medalį ir sertifikata. 2015 m. profesorius tapo Šv. Kristoforo statulėlės laureatu nominacijoje „Už nuopelnus aplinkos apsaugai“ Vilniaus miestui. ■

STASIO LOZORAIČIO PREMIJA AURELIJUI NORUŠEVIČIUI

Dr. Raimundas Kaminskas

Sausio 26 d. Kaune, istorinėje prezidentūroje įteikta diplomato Stasio Lozoraičio premija „Kelyje į Vilties Prezidento Lietuvą“. Šiomet ji skirta leidyklos „Kalendorius“ steigėjui ir vadovui, istorikui Aurelijui Noruševičiui „už pilietinę ir istorinę publicistiką, vaisingą leidybinį ir kultūrinį edukacinį darbą su jaunimu, už svarų indėlį Lietuvos žurnalistų draugijos veikloje“. 1995 m. įsteigta A. Noruševičiaus leidykla „Kalendorius“ yra išleidusi vardų kalendorių, knygas „Lietuvos vaikų pasakas“ ir „Ką papasakočiau Tėčiui“ bei kitų leidinių. S. Lozoraičio premija įsteigta 1998 m. tuo-

Stasio Lozoraičio premijos laureatas Aurelijus Noruševičius.
Autoriaus archyvo nuotr.

metinės Lietuvos žurnalistų draugijos centro valdybos pirmininkės Romos Grinbergienės iniciatyva, siekiant pagerbti diplomato ir politiko Stasio Lozoraičio atminimą. Tarp jos laureatų yra žurnalistai Juozas Vercinkevičius, Nijolė Baužytė, Marytė Kontrimaitė, Vaidotas Žukas, Antanas Seikalis, kun. Vaclovas Aliulis, kun. Julius Sasnauskas OFM, kardinolas Sigitas Tamkevičius SJ, prof. Liudas Mažylis ir kiti.

Aurelijus Noruševičius tapo 25-uju premijos laureatu. Jis gimė 1946 m. Kauno kaime. Jo tėvas Stanislovas Naruševičius (1921 12 13–1948 03 06), Lietuvos partizanų vadų priedangos būrio vadas (slapyvardis „Jūreivis“), lydėjęs junginių vadus, buvo nužudytas sovietų jūreivių, ankstyvą kovo 6-osios rytą

prie Šaltonos upės. Aurelijaus mama Antanina Kliknaitė-Naruševičienė (1921–2002), Lietuvos partizanų ryšininkė, 1946 m. buvo suimta ir už „Tėvynės išdavimą“ sovietinių okupantų nuteista 25 metams. Vėliau jos bausmės laikas sumažintas iki 10 metų. Šešių mėnesių Aurelijus, gimęs Kauno kaime, buvo atiduotas motinos mamai Onai Kliknienei, kurią po poros mėnesių nužudė sovietiniai stribai. Tada Aurelijų augino teta Aleksandra Goldbergienė, tačiau ir ji, būdama Lietuvos partizanų ryšininkė, žuvo neaiškiais aplinkybėmis. Nelikus artimųjų, abu partizano Stanislovo sūnūs: vyresnysis Aldevinas (1942–1979) ir jaunylis Aurelijus augo Viduklėje pas svetimus žmones. ■

NAUJOS KNYGOS

Raimundas Lopata „Rytų politika ir Lietuvos ateitis“. UAB „Petro ofsetas“, Vilnius. 2024, 208 p.

Pasirodė politikos mokslų profesoriaus, Seimo nario Raimundo Lopatos knyga „Rytų politika ir Lietuvos ateitis“. Ankstesnės jo knygos buvo teorinės ir istorinės, o ši – arčiau praktikos: tekstai parengti jau iš parlamentaru dirbančio politologo perspektyvos. Autorius savo knygą pristatys artėjančioje Vilniaus knygų mugėje. Paskutiniame politologinės analizės rinkinio tekste „Apie Respubliką“ R. Lopata įžvalgiai įspėja: „Užmirštama, kad piliečiui nustojus rūpintis savo laisve, valdžia imasi tą laisvę reguliuoti, drausti, skirstyti, meluoti ir sekti. Dėl šių priežasčių demokratija nuolatos balansuoja ties apolitiškumo riba. Valstybė tampa silpnesnė. Respublika virsta parodija.“ Kartu R. Lopata siūlo būdą, kaip išsaugoti ištikimybę respublikos idealams.

Straipsnių rinkinys struktūruotas topografiniais blokais: apie Rytų politiką, Armėniją, Baltarusiją, Rusiją, Sakartvelą, Ukrainą. Dar vienas skyrius skirtas platesniems respublikos integralumo ir integracijos politikos epizodams.

Lietuvos žiniasklaidos enciklopedija. Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos ir Lietuvos žurnalistų sąjungos leidinys.

Leidybos įmonė „Kriventa“, 432 p.

Daugumą straipsnių parašė trijų sudarytojų-redaktorių grupė: šviesaus atminimo Genovaitė Burneikienė – apie lietuvių laikraščius, prof. dr. Juozapas Vytautas Urbonas – apie žurnalus, radijo stotis, televizijas, naujienų agentūras, internetinius (elektroninius) leidinius, žurnalistų ir žiniasklaidos organizacijas bei institucijas, žurnalistų rengimo įstaigas, apdovanojimus, premijas, konkursus ir pagrindines žiniasklaidos sąvokas, Vytautas Žeimantas – apie žiniasklaidos darbuotojus ir žurnalistus.

Arvydas Juozaitis „Kauno saulė“. Antroji knyga. Eglės leidykla. 2023, 480 p.

Tai – išskirtinis Arvydo Juozaičio kūrinys, kuriame autorius labiau nei kur kitur atskleidžia savo pasaulėžiūrą. Naudodamasis gausia faktine medžiaga, rašytojas filosofo žvilgsniu rekonstruoja „Kauno Lietuvos“ istorinę tikrovę. Ši tikrovė liudija, kad miestas, ypač tapęs laikinąja sostine, atliko jam skirtą istorinę misiją, prikėlė valstybę, subūrė jos visuomenę. A. Juozaitis, sužavėtas Kauno įvairovės, atranda mieste daugybę perlų ir juos pateikia skaitytojui lengva, kai kur net detektyvine forma.

Robert Mokrik „Žemės gelmių vandens keliais“ (Groundwater Way). Vilniaus universiteto leidykla, 2023, 192 p.

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis

narys, profesorius habilituotas daktaras Robert Mokrik 2023 m. pasitiko savo 75-ąją gimtadienį. Knygoje apibendrinti jo 55 metų mokslinės ir akademinės veiklos rezultatai. Knygos pratarmėje nurodyta, kad hidrogeologijos mokslas tiria, kaip padidinti energijos išteklių gavybą iš požeminių vandens talpyklų, kuriose sukaupti milžiniški geoterminės energijos, naftos ir dujų kiekiai. Pagrindžiama, kaip spręsti nacionalinius anglies dvideginio dujų laidojimo ir branduolinių atliekų izoliavimo Žemės gelmėse poreikius.

Česlovas Kalenda „Kur augo žalias medis“. Vilniaus universiteto leidykla, 2023, 248 p.

Autorius rašo: „2009 metų rugpjūčio 31 d. baigėsi mano darbo sutartis Vilniaus universitete. Išaušo rugsėjo 1-oji ir aš, kaip buvau įpratęs, anksti pakilau ir pradėjau naują savo gyvenimo tarpinį. <...> Tiek studijos, tiek akademinis (pedagoginis ir mokslinis) darbas buvo tas didysis skulptorius, mane padaręs tokį, koks dabar esu. Universitetas man tapo

antraisiais namais, į kuriuos negaliu žiūrėti abejingai. Aš, lietuvių valstiečių skurdžios kaimo šeimos vaikas, įgijęs vietos mokykloje vidurinę išsilavinimą, įstojau ir studijavau tada vieninteliame gimtosios šalies universitete, po to 45 metus jame dėsciau, todėl jaučiu pareigą tarti žodį, kas ir kaip viskas vyko.“

Remigijus Čiegis „Austrų ekonomikos mokykla ir jos poveikis ekonominės minties raidai“. II dalis. Vilniaus universiteto leidykla, 2023, 880 p.

Austrų ekonomikos mokykla 2021 m. minėjo 150 metų jubiliejų. Šios mokyklos atstovai, pradėdant austrų ekonomikos mokyklos įkūrėju, Vienos universiteto politinės ekonomijos profesoriumi Karlu Mengeriu, ilgą laiką formavo dabartinį rinkų, kaip ekonominių procesų, supratimą. Knyga supažindina skaitytoją su pagrindinėmis austrų ekonomikos mokyklos pradininkų idėjomis ir jų poveikiu šiuolaikinių ekonomikos teorijų ir moderniosios ekonominės politikos formavimuisi. ■

SKELBIMAI, KVIETIMAI

Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos pranešimas

Kanto veikalai turėjo didelę įtaką ne tik filosofijai (iki šių dienų), bet ir gamtos mokslų raidai XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje. Kviečiame filosofus ir mokslo istorikus skaityti pranešimus šia tema.

Kadangi mokslo istorikai renkasi Lietuvos medicinos ir farmacijos muziejuje Kaune, kviečiame taip pat siūlyti pranešimų apie universitetų muziejų svarbą, plėtojant ir populiarinant mokslo istoriją. Taip pat lauksime pranešimų mūsų bendrijai svarbiomis temomis.

Gerbiami mokslo istorijos ir filosofijos mylėtojai, Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos nariai,

konferencija „**Scientia et historia 2024**“ vyks 2024 m. balandžio 4–5 d. Vilniuje ir Kaune:

1) balandžio 4 d. – mokslo filosofijos sekcija – Lietuvos kultūros tyrimų institute (Saltoniškių g. 58, Vilnius),

2) balandžio 5 d. – mokslo ir medicinos istorijos sekcija – Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejuje (Rotušės a. 28, Kaunas).

Šiais metais švenčiame žymaus filosofo, kilusio iš Klaipėdos krašto, Imanuelio Kanto (1724–1804) 300 gimimo metų jubiliejų. I.

Atnaujinta Ažuolyno biblioteka

Dr. Raimundas Kaminskas

Sausio 19 d. Kaune, Mažajame ažuolyne, po dvejus su puse metų trukusios rekonstrukcijos atidaryta atnaujinta Kauno apskrities viešoji biblioteka, pervadinta į Ažuolyno biblioteką (Radastų g. 2). Ši biblioteka yra didžiausiam ažuolyne Europoje, esančiame miesto teritorijoje, paskelbtame respublikinės reikšmės kultūros paminklu ir įtrauktame į Lietuvos kultūros vertybių registrą. Bibliotekoje, atidarytoje 1987 m., dominavo posovietinio modernizmo interjeras. 2021 m. spalio viduryje pastatas buvo uždarytas lankytojams ir prasidėjo jo atnaujinimas. Dabartinis interjeras, ko gero, yra moderniausias šalyje. Čia – ir krėslai, įrengti pačiose lentynose, ir augalų sodas, ir kompiuterių „baras“ ar net masažiniai krėslai su atsiveriančiu vaizdu į parką bei kiti įdomūs dalykai. Ateityje čia bus įrengtos apie 400 kv. m terasos su nedidele

Ažuolyno biblioteka Kaune

lauko kavinuke ir skaitytojų poilsio zonomis.

Atviruose bibliotekos fonduose – per visus tris jos aukštus – yra 74 tūkst. egzempliorių leidinių. Uždaruose fonduose ir saugyklose – dar milijonas. Seniausi leidiniai laikomi K. Donelaičio gatvėje veikiančiame bibliotekos pastate. Jie priskiriami XV–XVI a. sandūrai. ■

PARODOS

Dialogai su savimi

Vasario 7 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilnius) atidaryta dailės terapeutų paroda „Dialogai su savimi“. Paroda veiks iki vasario 29 d. Maloniai kviečiame apsilankyti. Parodos dalyviai – profesionalūs dailės terapeutai, 2020–2023 m. studijavę Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) ir Vilniaus dailės akademijos (VDA) jungtinės magistrantūros studijų programoje „Dailės terapija“. Ši studijų programa gyvuoja nuo 2013 m. ■

Paroda apie pirmąjį husarų pulką Klaipėdoje

Nuo 2024 m. sausio Klaipėdoje, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono ramovės patalpose eksponuojama istorinių nuotraukų paroda „Pirmasis husarų (gusarų) Lietuvos Didžiojo Etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas 1919–1940 m.“, kurią parengė dr. Raimundas Kaminskas. Paroda skirta šio pulko įkūrimo 105-osioms metinėms paminėti. Parodos autorius dėkoja

LK Klaipėdos įgulos karininkų ramovės vedėjui ats. plk. ltn. Sauliui Paliuliui, ats. plk. Algirdui Grubliui ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono vadovybei už galimybes eksponuoti šią parodą. Planuojama, kad paroda veiks iki kovo 11-osios. ■

PRO MEMORIA

Dr. Aldona Stanionytė 1932 03 03–2024 01 20

A. Stanionytė laikoma žirgelių (laumžirgių) tyrimų pradininke Lietuvoje. Mokslininkė ištyrė ne tik žirgelių rūšių priklausomybę nuo vandens telkinio, bet ir jų vystymosi trukmę, tankį, elgseną. Vien žirgelių biologijos ir ekologijos bei kitais susijusiais klausimais paskelbė daugiau kaip 20 mokslo straipsnių.

Nuo 1967 m. dr. A. Stanionytė pradėjo tyrinėti tuo metu mažiausiai ištirtą vabzdžių grupę – entomofagus-chalcidus. Jei žirgeliai yra stambūs, 4–7 cm ilgio, tai chalcidai tėra vos 1–2 mm dydžio. Mokslininkė surinko didelę šių vabzdžių Lietuvos faunos kolekciją, išaiškino svarbiausius chalcidus – sodų kenkėjų parazitus, taip pat nustatė ir jų praktinę naudingumo reikšmę sodų agrocenozėms. A. Stanionytė buvo leidinio „Vabzdžių-sodų kenkėjų entomoparazitai Lietuvoje“ (1979) bendraautorė, parengė mokslo straipsnius apie chalcidus. Prisdėjo rengiant „Lietuvos raudonąją knygą“ (1992) ir leidinį „Žuvinto rezervatas“. Iš viso paskelbė apie 70 mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnių.

Kaip rašoma straipsnyje, mokslininkės 65-mečio proga išspausdintame žurnale „Ekologija“, A. Stanionytė su bendradarbe Elena Mikėnaite-Gaidiene buvo pirmosios Lietuvos mokslų akademijos mokslininkės entomologės, daug prisidėjusios prie Lietuvos vabzdžių faunos kolekcinio fondų ir rinkinių sudarymo. Šie rinkiniai dabar saugomi Kaune, Tado Ivanausko zoologijos muziejuje.

1972 m. A. Stanionytei buvo suteiktas entomologijos specialybės vyresniojo mokslinio bendradarbio vardas. Nuo pat Lietuvos entomologų draugijos įkūrimo (1965), mokslininkė buvo šios draugijos narė. Bendradarbiai, išreikšdami jai pagarbą, yra pavadinę net dvi naujų mokslui vabzdžių rūšis (gentys – Pseudonopomyza ir Tersilochus).

A. Stanionytė buvo plačių interesų žmogus, didžiulė gamtos ir tautos meno mylėtoja, kolekcininkė. Ji užrašė iš Dzūkijos kilusios savo mamos Teofilijos Stanionienės, buvusios geros dainininkės, išsaugotas liaudies

dainas, parašė atsiminimus apie vyresniąją seserį, žinomą Ukmergės tautodailininkę Nelę Marazienę. Mokslininkė daug skaitė, nemažai keliavo, rinko lietuviškus ir užsieninius pašto ženklus gamtos, vabzdžių ir miestų temomis, sukauptė daugiau kaip 400 molinių ir porcelianinių ašotėlių kolekciją. Išėjusi į užtarnautą poilsį, ypač daug laiko skyrė rankdarbiams. Vilniuje jos buto lentynos buvo pilnos įvairių dydžių lėlių, aprengtų pačios mokslininkės pasiūtais arba nunertais drabuželiais. Apie A. Stanionytės

rinkinius buvo paskelbtas platus gausiai iliustruotas straipsnis svetainėje „Bičių korys. Bendruomenių kraštotyra“ (žr. <https://bendruomeniukraštotyra.lt/2020/01/08/mokslininkes-aistra-kolekcionavimas/>).

Dr. Aldona Stanionytė mirė, baigdama 92-uosius gyvenimo metus. Palaidota Ukmergėje, Vaižganto gatvėje esančiose kapinėse, šalia motinos Teofilijos Stanionienės ir brolio Algirdo. Geru žodžiu ją ilgai prisimins bendradarbiai ir kiti, pažinojusieji ją.

Buvę bendradarbiai ■

Sausio 20 d. savo žemiškąją kelionę baigė zoologė, entomologė, biologijos mokslų daktarė Aldona Stanionytė.

Aldona Stanionytė gimė Dzūkijoje, Lazdijuose. Nuo 1933 m. Stanionių šeima gyveno Ukmergėje. Baigusi Ukmergės gimnaziją, Aldona dėl šeimininkų aplinkybių negalėjo iškart toliau mokytis ir kurį laiką dirbo rajono Švietimo skyriuje. 1951 m. įstojo į Vilniaus universiteto Gamtos fakultetą ir netrukus tapo žinoma kaip viena geriausiai besimokančių studentų. 1956 m. baigusi studijas, įgijo zoologės entomologės specialybę ir tais pačiais metais pradėjo dirbti mokslinė bendradarbe Lietuvos mokslų akademijos Biologijos institute. 1964 m. tapo mokslų daktare. Disertacijos vadovas buvo žymus Lietuvoje mokslininkas biologas, eksperimentinės zoologijos pradininkas Pranciškus Baltrus Šivickis.

Institute, kurio pavadinimas kelis kartus keitėsi (Zoologijos ir parazitologijos, vėliau – Ekologijos), Aldona dirbo iki 1993 m. pradžios. Ne vieną vasarą jai kartu su kolegomis teko praleisti prie įvairių Lietuvos ežerų, atliekant mokslinius tyrimus.

„Mokslo Lietuvos“ prenumerata

„Mokslo Lietuva“ yra akademinės bendruomenės laikraštis, leidžiamas nuo 1989 m. vasaros. Laikraščio leidėjas – Lietuvos mokslininkų sąjunga (LMS). Nuo 2022 metų sausio „Mokslo Lietuva“ leidžiama tik elektroniniu variantu (PDF formatu), kuris siunčiamas į Jūsų nurodytą elektroninį paštą tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Per metus išleidžiami 22 numeriai – po du numerius per mėnesį (išskyrus rugpjūtį). Leidinio metinė prenumerata – **20 eurų**. Užsisakyti laikraštį galima nuo bet kurios dienos, nelaukiant einamųjų metų pabaigos. Sumokėję už prenumeratą, nepamirškite pranešti redakcijai savo elektroninio pašto adresą, kuriuo pagedaunate gauti laikraštį. Mūsų el. paštas mokslolietuva@gmail.com

Prenumeratos mokestis pervedamas į laikraščio leidėjo – UAB „Mokslininkų laikraštis“ – sąskaitą. **Įmonės kodas – 123218653, atsiskaitomoji sąskaita – LT81 7300 0100 0242 3598, AB „Swedbank“.** Nurodoma mokėjimo paskirtis – **ML prenumerata**. Į šią sąskaitą taip pat pervedamas mokėjimas už laikraščio paslaugas: skelbimus, reklamą, užsakomuosius straipsnius.

Finansinę paramą „Mokslo Lietuvai“ (metinę pajamų mokesčio dalį, aukas ir kt.) prašome pervesti Lietuvos mokslininkų sąjungai. **Įmonės kodas – 111959769, atsiskaitomoji sąskaita – LT70 7300 0100 0244 9695, AB „Swedbank“.** Lietuvos mokslininkų sąjunga ■

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Balezėntis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygtintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169